

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN HET VLAAMS ARTSENVERBOND

JULI - AUGUSTUS - SEPTEMBER 2018 (73STE JAARGANG) P006193

bpost
PB-PP IBC9497
BELGIE(N) - BELGIQUE

NOTEER NU REEDS IN UW AGENDA!

De AV gaat door op 23 februari 2019 in het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika te Tervuren dat na een jarenlange renovatie heropent.

Lidgeld VAV

Gewoon lid €75

Arts in opleiding of zonder praktijk €35

Artsenkoppel €90

Artsenkoppel in opleiding of zonder praktijk €45

Steunend lid €100

KBC IBAN nr.: BE22 4073 0622 5147

Secretariaat VAV: Dascottelei 78 2100 Deurne

Tel. 0468-309334 (NIEUW NUMMER)

e-post: info@vgv.be

webstek: www.vlaamsartsenverbond.org

Het secretariaat is open op

dinsdag en donderdag (9 u-17.30 u).

RAAD VAN BESTUUR

Voorzitter: Geert Debruyne

Ondervoorzitter: Lieve Van Ermen

Secretaris: Bart Garmyn

Penningmeester (cultuur): Jan Dockx*

Leden: Albert Baert, Chris Geens, Frank Goes (hoofdre-
dacteur *Periodiek*), Piet Jongbloet, Eric Ponette*, Jan Van
Meirhaeghe* en Robrecht Vermeulen*

*oud-voorzitter

RAAD VOOR ADVIES

prof. dr. R. Casteels, KU Leuven

prof. dr. D. De Looze, UGent

prof. dr. L. Denis, Oncologisch Centrum Antwerpen

prof. dr. A. Dupont, VUB

prof. dr. J. Peers, KU Leuven

prof. dr. P. Van Cauwenberge, voorzitter HoGent

prof. dr. Ph. Vandekerckhove, Rode Kruis Vlaanderen

prof. dr. D. Brutsaert, UAntwerpen

PERIODIEK

Redactieraad: prof. dr. A. Baert, dr. J. Dockx,

prof. dr. C. Geens, dr. P.H. Jongbloet, prof. dr. E. Ponette,

dr. R. Vermeulen, dr. J. Van Meirhaeghe, dr. B. Garmyn

Verantwoordelijke uitgever: dr. F. Goes,

Sionkloosterlaan 7, 2930 Brasschaat

Hoofdre-dacteur: dr. F. Goes

Redactie cultuur: dr. P.H. Jongbloet

De gepubliceerde bijdragen verschijnen onder
de verantwoordelijkheid van de auteurs.

Lay-out: www.xpair.be

Drukkerij: Jules De Winter, Bisschoppenhoflaan 216,

2100 Deurne, tel. 03/232.20.22, fax. 03/225.15.84

INHOUD

Voorwoord	3
Citaten	4
VAV bezoekt	5
(F)ACTUEEL	8
FORUM	10
GESCHIEDENIS VAN DE GENEESKUNDE	15
MEDISCHE ACTUALITEIT	19
POLITIEKE ACTUALITEIT	22
CULTUUR	
Boeken	31
Muziek	34
Tentoonstellingen	36
Film	38

Voorwoord

Zomertijd. Komkommertijd. Er valt dus geen nieuws te melden en dan gaat een voorzitter de alternatieve toer op. Maar aan komkommers heeft, tenzij als gezonde groente, niemand iets. Geen voorwoord dus. Maar plaats voor het culturele programma van dit najaar.

Of toch wat. Na meer dan 200 jaar wordt de stichter van de Gentse Universiteit gepast door de stad gehuldigd. Eindelijk volgt de erkenning voor de grote verdiensten van deze vorst voor Vlaanderen en in het bijzonder voor de stad Gent, want naast de universiteit Gent, zijn ook het kanaal Gent-Terneuzen, de Floraliën, de ziekenzorg voor psychiatrische patiënten, het Nederlandstalig stadsonderwijs, een uniform decimaal muntstelsel, de eerste technische school van het land in de toenmalige textielhoofdstad van Europa er dankzij hem gekomen.

Bezielende kracht achter deze realisatie is gewaardeerd VAV-lid, Prof. Em. Dr. Alexander Evrard.

Maar nu is kiezen toch weer verliezen. De inhuldiging van het standbeeld van koning Willem I van het Koninkrijk der Verenigde Nederlanden vindt plaats op zaterdag 20 oktober op de Bisdomekade te Gent. En uitgerekend dan wordt VAV in de barokstad Antwerpen verwacht. Voor mij is de keuze moeilijk en makkelijk in een. Een generaal hoort bij zijn troepen. Zo ook een voorzitter bij zijn vereniging. Tot ziens in Antwerpen.

Geert Debruyne, voorzitter

CITATEN

verzameld
door
frank goes

Negatieve gedachten en spanningen zijn zoals vogels-wij kunnen niet verhinderen dat zij rondom ons vliegen maar kunnen wel verhinderen dat zij een nest bouwen in onze geest.

Boeddha

Winners zijn niet diegenen die steeds lukken maar diegenen die nooit opgeven.

Boeddha

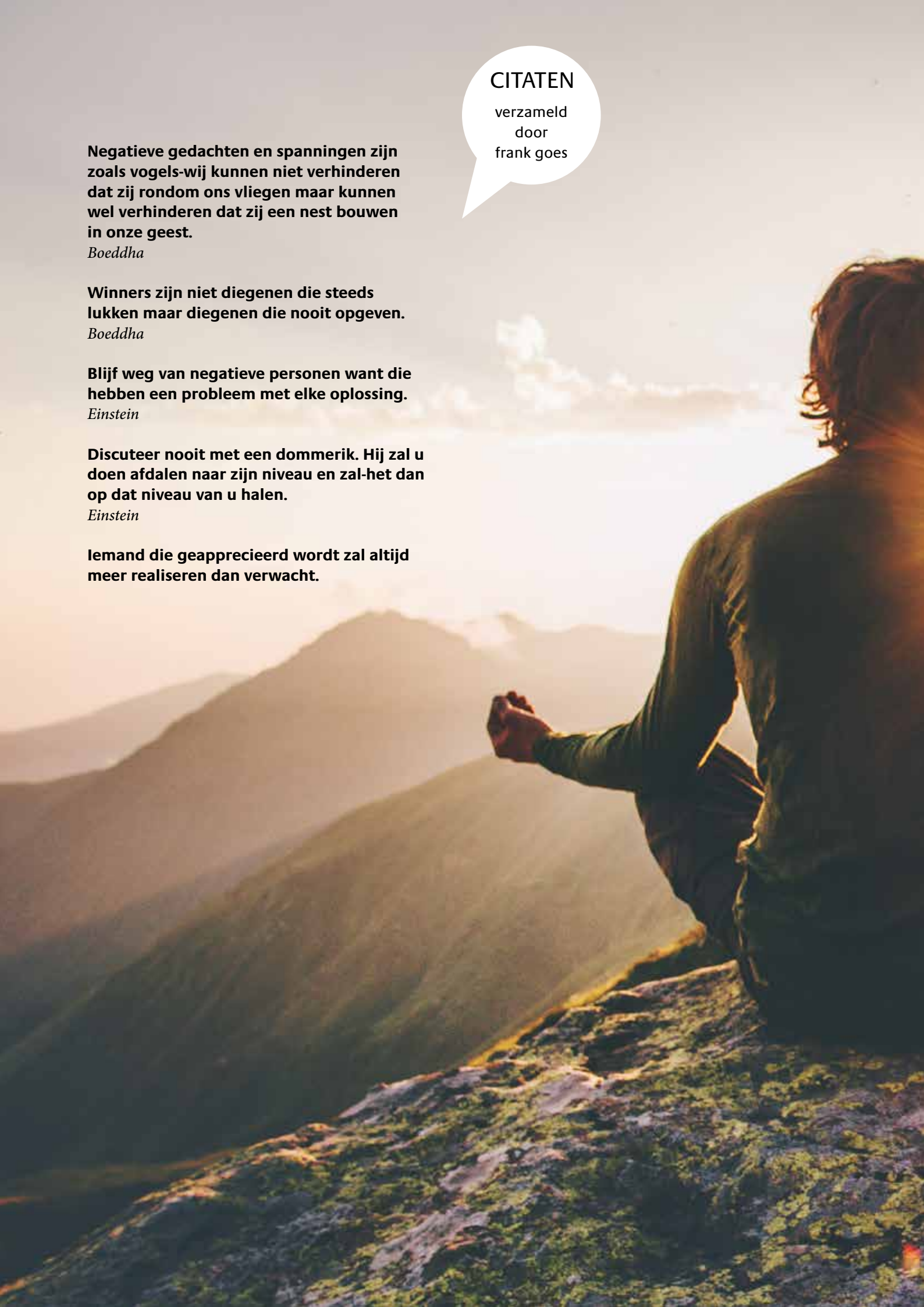
Blijf weg van negatieve personen want die hebben een probleem met elke oplossing.

Einstein

Discuteer nooit met een dommerik. Hij zal u doen afdalen naar zijn niveau en zal-het dan op dat niveau van u halen.

Einstein

Iemand die geapprecieerd wordt zal altijd meer realiseren dan verwacht.

VAV BEZOEKT: Culturele daguitstap BAROKHOOGDAG TE ANTWERPEN OP 20 OKTOBER

Het Vlaams Artsenverbond nodigt u en familieleden en kennissen uit tot een culturele daguitstap naar Antwerpen op 20 oktober 2018 met geleid bezoek aan het Rubenshuis, de St.-Carolus Borromeuskerk en de St.-Jacobskerk.

Programma (afstanden bij wandeling uitgedrukt in tijd volgens GoogleMaps vanaf het Centraal Station)

- 9.50 uur: samenkomst aan het Rubenshuis, Wapper 9-11 (12 min.) (of met de premetro 15 tot halte 'Meir')
- 10 uur: begeleide rondleiding
- 12 uur: lunch in het restaurant Sir Anthony Van Dijck, Oude Koornmarkt 16 (11 min.) (lunch met voor- en hoofdgerecht, dessert, inbegrepen één glas huiswijn, waters, koffie of thee)
- 14 uur: verplaatsing naar Sint Carolus Borromeuskerk. Hendrik Conscienceplein 11 (6 min.) gegidste rondleiding
- 15 uur: verplaatsing naar Sint-Jacobskerk, Lange Nieuwstraat 73 (6 min.) gegidste rondleiding
- 16 uur: verplaatsing naar Brasserie Hulstkamp, De Keyserlei 23 (9 min.) VAV-traktaat
- ca. 17 uur: einde (naar Centraal Station 2 min.)

Deelname in de onkosten: € 65,- per persoon. Inbegrepen inkomgeld, tweemaal gegidste rondleidingen en lunch.

Inschrijven door overschrijving van het verschuldigde bedrag op rekeningnummer **BE22 4073 0622 5147** van het VAV met vermelding van de namen van de deelnemers.

De uiterste datum van inschrijving wordt vastgelegd op 13 oktober.

VAV- cultuur organiseert een dagvullend programma over de barok te Antwerpen. Lange tijd werd de barok (de term werd algemeen gebruikt bij het begin van de 19de eeuw) beschouwd als een excentrieke zijtak van de renaissance: de stijl van de decadentie. Pracht en praal en hoofds ceremonieel waren niet slechts een uiting van overdaad maar ook een artistiek middel voor het afbeelden van menselijke taferelen. Carravagio, met zijn dramatische gebruik van clair-obscur, bracht in Rome een doorbraak teweeg. De voornaamste vertegenwoordigers waren Velazques, Rubens, Rembrandt en Hals.

Het begin van de barok te Antwerpen valt samen met de Val van Antwerpen en de sluiting van de Schelde in 1585 na het verschrikkelijke beleg van 14 maanden door de Spaanse commandant Alexander Farnese, de hertog van Parma. De glorieperiode van de stad, de Gouden Eeuw, als cultureel bruisende metropool en kosmopolitisch handelscentrum is voorbij. In het begin van de 16de eeuw zijn de calvinisten, lutheranen en anabaptisten, na de katholieken, de grootste bevolkingsgroep. Hoewel sedert 1520 de protestanten officieel als ketters konden vervolgd worden blijft het stadsbestuur lange tijd tolerant. Rijke kooplieden, schilders, beeldhouwers, zilver- en goudsmiden worden in de mate van het mogelijke getolereerd. Aan dit relatief vrije klimaat komt in 1585 een einde.

De voorwaarden van Farnese zijn duidelijk: naast 400.000 gulden schadevergoeding moet Antwerpen als grensstad tegen de opstandige ketters van het noorden hét centrum worden van het katholicisme en de contrareformatie. De protestanten mogen nog vier jaar in de stad blijven wonen en krijgen de mogelijkheid deze zonder moeilijkheden te verlaten. In deze periode vertrekken 40.000 inwoners wat overeenkomt met de helft van de bevolking. Nadien ontstaat weliswaar geen schrikbewind maar het maatschappelijk en cultureel leven worden voortaan strikt gecontroleerd. Voor de val is Antwerpen reeds een diverse stad waarvan de helft migranten zijn met arbeiders uit de wijde omgeving maar ook uit Italië, Spanje, Engeland en Duitsland. Nu telt Antwerpen 173 nationaliteiten die eveneens bijna de helft van de bevolking (524.501) uitmaken. De joden worden gedood als voornaamste financiers.

Na de Val verandert ook het uiterlijk van de stad. De enige grote bouwwerken zijn de Carolus Borromeuskerk en de Augustijnenkerk en in alle straten verschijnen Maria-beelden waarbij zelfs de heidense Brabo aan het stadhuis vervangen wordt door Maria. De Sint-Jacobskerk en de Sint-Pauluskerk krijgen een barokke aankleding. Tijdens de Gouden Eeuw is Antwerpen binnen de omwalling volledig volgebouwd en om de woningnood op te vangen bouwen rijke burgers op de schaars overgebleven gronden koterijen die aan exorbitante prijzen worden verhuurd (een vroege vorm van huisjesmelkerij). Armoede is zichtbaar aanwezig en er ontstaan steegjes en gangen zoals de Vlaeykensgang. Na de Val is er veel leegstand en begoede burgers kopen aangrenzende panden op die ze verbouwen tot stadspaleizen zoals het Rockoxhuis en het Rubenshuis. De glorieperiode van de barok te Antwerpen begint in 1608 wanneer Rubens terugkeert uit Italië en eindigt ongeveer na zijn dood in 1640. Dankzij de reputatie van de stad tijdens de Gouden Eeuw kunnen de Antwerpse grootmeesters, naast Rubens, ook Jordaens, Van Dyck en de beeldhouwer Quellin een schitterende internationale carrière uitbouwen met opdrachten van Franse, Engelse en Spaanse vorstenhuizen maar ook van de Prinsen van Oranje.

Met de sluiting van de Schelde verliest Antwerpen zijn economische toepositie aan Amsterdam maar via Oostende, Duinkerke, Engeland en de zwaarbelaste handel op de Schelde is er nog een omvangrijk handelsverkeer met Spanje en Portugal door de achtergebleven families van de gevluchte koop- en handelslui. Er wordt dus nog zéér veel geld verdiend. Zo kwam er na de Beeldenstorm in 1566 een enorme kunstproductie tot stand om de kloosters en kerken opnieuw in te richten. Honderden schilders zijn actief en een schilderij werd een consumptieproduct te vergelijken met een smartphone nu. Door deze massaproductie koopt iedereen kunst waarbij een doorsnee huishouden gemiddeld zeven schilderijen bezit. Een geschoolde metsier kan met enkele daglonen een mooi schilderij kopen. De drang naar goedkope en snel demoderende producten draagt ook de kiem van het verval in zich. Arm en rijk raken uiteindelijk uitgekeken op deze overdadige kunst en in de late 17de eeuw verliest Antwerpen zijn leidende artistieke rol aan Parijs met Lodewijk XIV en zijn Versailles. Barok wordt ouderwets.

RUBENSHUIS

De stadsresidentie van Rubens en de tuin zijn geïnspireerd op de Italiaanse renaissancepaleizen. Naast zijn woning richtte hij een groot atelier in waar zijn leerlingen ongeveer 25.000 panelen en doeken beschilderden. In zijn privéatelier op de bovenverdieping maakte Rubens zelf kleinere werken en voerde hij als diplomaat een uitgebreide correspondentie. De drie belangrijkste restauraties in zijn 75-jarig bestaan worden voltooid. De storende

vernislaag en de overschilderingen zijn reeds verwijderd van het iconisch zelfportret. De restauratie van de portiek en het tuinpaviljoen, de enige authentieke constructies die de eeuwen hebben getrotseerd, wordt in het voorjaar 2019 afgerond. Als sluitstuk komt er een glazen dak boven de portiek. Verder heeft het Rubenshuis zich verrijkt met langdurige bruiklenen waaronder Titiaan, Tintoretto en Van Dyck. In het najaar komt uit het museum van Toronto *“De kindermoord van Bethlehem”*, met 77 miljoen euro de duurste geveilde Rubens ooit.

VLAEYKENS GANG Oude Koornmarkt 14

De Vlaeykensgang (1591) was het domein van de schoenmakers en klokkenluiders die de noodklok van de kathedraal moesten luiden. In het exclusieve restaurant Sir Anthony Van Dijck zullen we de lunch gebruiken. Onze gids voor de namiddag is de heer Mannaerts, pastoor van de eveneens prachtige barokkerk Sint-Andries, maar is als kunsthistoricus een zeer bevlogen spreker.

SINT-CAROLUS BORROMEUSKERK

Deze kerk werd gebouwd door de jezuïeten tussen 1615 en 1621 en is het uithangbord van de contrareformatie waarin de kerk met pracht en praal de gelovigen terug aan zich wilde binden. In 1718 brak, na een blikseminslag, brand uit waarbij de 39 plafondschilderingen van Rubens verloren gingen. Een topwerk van Rubens is *“De terugkeer van de Heilige Familie uit Egypte”*.

SINT-JACOBSKERK

De Sint-Jacobskerk, opgetrokken tussen 1491 en 1656 in Brabantse gotiek, is toegewijd aan de apostel Sint-Jacobus de Meerdere en is een belangrijke halte voor bedevaarders op weg naar Santiago de Compostella. Het was de bedoeling dat deze kerk, met een hoogte van 150 meter, de grootste gotische kerk ter wereld zou worden. Uiteindelijk is een derde hiervan gerealiseerd maar de immense proporties van het bestaande deel getuigen nog hiervan. Het is ten onrechte de minst bekende kerk van de vijf monumentale kerken van Antwerpen. Sint-Jacob is de enige kerk die ongeschonden de Franse Revolutie overleefde dankzij de eedafliegging van pastoor Mortelmans. De kerk bezit topwerken van Rubens, Jordaens en de opmerkelijke retabelpanelen van de pestheilige Sint-Rochus. Als parochiaan werd Rubens er begraven en in zijn kapel hangt dan ook het topstuk “*Madonna omringd door heiligen*”. Marmer is hét bouwelement van de barok dat zich vertaalt in een ongeëvenaarde rijkdom aan marmersoorten waarbij sommige privékapellen een hedendaagse bouwwaarde hebben van 25 miljoen euro!

Dit programma is een mooie staalkaart van de *Gouden eeuw van Antwerpen* tijdens de 16de eeuw onder het bewind van Karel V en Filips II.

Jan Dockx

ORDE VAN DE VLAAMSE LEEUEW VOOR JOHAN LAEREMANS

Jaarlijks reikt de “Beweging Vlaanderen-Europa” de Orde van de Vlaamse Leeuw uit als erkenning van persoonlijke verdiensten i.v.m.:

- een consequente houding in de sociale en culturele ontvoogding van de Vlaamse Gemeenschap;
- prestaties die de integratie van de Nederlanden bevorderen;
- of acties en initiatieven met het oog op de uitstraling van de Nederlandse taal en cultuur.

Op 5 juli ll. werd de Orde uitgereikt aan Johan Laeremans. Na de verwelkoming door Karim Van Overmeire, schepen van Vlaams karakter in Aalst, hield An De Moor, voorzitter van de “Beweging Vlaanderen-Europa” en van “Vlaanderen Feest!”, een gelegenheidstoespraak over het belang van de Nederlandse standaardtaal.

De laudatio werd uitgesproken door Professor Matthias Storme, voorzitter van de Orde van de Vlaamse Leeuw. Hij vermeldde de verschillende Vlaamse verenigingen waarin Johan als vrijwilliger actief was (of is) onder meer de komitees der Randgemeenten, Brussel en Taalgrens, het Egmontkomitee, het Overlegcentrum van Vlaamse Verenigingen, het Aktiekomitee voor een Vlaamse Sociale Zekerheid, en de Vlaamse Volksbeweging.

Hij was één van de drijvende krachten in de strijd rond de taalgrens, rond Leuven Vlaams, in de petitie tegen het Egmontpact, in de acties “Waar Vlamingen thuis zijn” en runde 35 jaar lang de Tweedehands Boekenbeurs in Strombeek-Bever ten bate van Vlaamse verenigingen. Hij organiseerde daarenboven jaarlijks, samen met zijn echtgenote, een marsepeinslag ten bate van personen met een handicap in Grimbergen. En zeker niet te vergeten: hij was (en is) één van de steunpilaren in de uitgave van het bad “De Zes” (faciliteitengemeenten).

Matthias Storme loofde bovendien een aantal eigenschappen van de gevierde: integriteit, minzaamheid, humor en een oprechte bescheidenheid.

In zijn dankwoord betrok de laureaat zijn moeder, zijn echtgenote en de talrijke mensen waarmee hij jarenlang in de door Matthias Storme vermelde verenigingen had samengewerkt.

Johan Laeremans verdient zonder twijfel de Orde van de Vlaamse Leeuw omwille van zijn niet aflatende inzet voor Vlaanderen vanaf zijn jeugd als organisator, militant en trouwe kameraad, die nooit de schijnwerpers opzocht.

Eric Ponette

L'UNION EUROPÉENNE SERA LATINE OU ELLE NE LE SERA PAS.”.SCHRIJVEN VEERLE WOUTERS EN HENDRIK VUYE ...NA DE BREXIT.

Die titel laat bij me iets nazinderen .Ook in Africa woedt een strijd om de Engelstalige (Germaanse)en de Franstalige (Latijnse lees Romaanse) invloedssfeer. Toen ik in het toenmalige Zaïre in de jaren zeventig werkte als arts ..(1976) viel het me op dat er overal kleine bibs uit de grond werden gestampt en die leenden Franse woordenboeken en dure Larousse boeken gratig uit! Gelijkaardig iets nam ik waar in '81 in Rwanda en Burundi.De divulgatie van “La culture Française “volmondig gesponsord door de Franse staat!

In dat bufferstaatje België van ons gebeurt dat via de spelregels van het parlement listelijke wettelijke wegen, bedacht en beklonken door aloude Franstalige politici, alarmbelprocedures etc etc

Echter in Kameroen hedentendage woedt een echte strijd om die Franse invloedssfeer ..ganse dorpen worden uitgebrand , mensen gemarteld en dit gaat bijna de genocide van Rwanda evenaren !

Eerst Duits werd het land na WO 1 deels aan Frankrijk en aan Groot-Britannië overgedragen. in 1961 werd het onafhankelijk. 24,6 miljoen inwoners, 80% is Franstalig, 20% Engelstalig, deze laatsten bevinden zich in N en Z westelijke provincies .

In 2017 willen deze Engelstaligen onder het Franstalige juk weg, zoiets hoort men ook in onze contrijën, Vlaanderen (!) en willen deze een onafhankelijke staat worden "Ambazonia" genaamd.

Doch troepen getraind door VS en Israël belagen deze onafhankelijkheidsbetrachters nu ter wapenderhand...wapens en training vroeger gegeven ter bestrijding van Boko Haram.(Zoals de Taliban vroeger werden bevoorrad door VS tegen de Russen !)

Heel de crisis wordt nu geopolitiek nog eens overschaduwd door een miljoenen deal om gas aan de kust, waar de Engelstaligen leven, te exploiteren ..New Age Energy. ..waar China veel heeft geïnvesteerd ..

Gaat China bemiddelen ? Macron misschien ? Zoals ook Oeganda de Tutsis die vluchtten voor de genocide in Rwanda opnam en verengelse en zo na hun herovering het Franstalige Rwanda ruim verengelse...??

Zo zijn nu 200 000 Engelstalige Kamerounenzen op de vlucht . De Verenigde Naties slaan alarm.

kan de situatie ook op wat op begrip in Vlaanderen rekenen ? Of gaat alle belangstelling enkel naar Catalonië uit ?

Lieve Van Ermen

DE TIJD: "DIAGEO, PRODUCTCENT VAN JOHNNIE WALKER WHISKY, Kiest voor INVESTERING IN CANNABIS"!

De trend blijkt zich hiermede door te zetten, zoals ook bij President Trudeau in Canada! INBEV directeur Chris Burggraave (14/11/2017HLN): "Omdat de consument het wil en ik de trein niet wil missen". De happy few zijn er kennelijk op uit enkel in genot te willen investeren. Is de ethiek en medische context hun totaal vreemd?

Marye Geirnaert, psychiater/VAD) zei onlangs in een artikel: "Het zijn cultuurverschillen: lang voor wiet en hash in onze contreien gemeengoed werden, waren zij in het Midden Oosten en de Maghreb al lang bekend; alcohol was er verboden en dat was hun alternatief. Omdat men begin 20e eeuw zag dat het aantal schizofrenen schrikbarend toenam, werd cannabis er bestempeld als illegaal".

Gaan wij deze trend nu in het Westen doorzetten en gemeengoed maken!? En zullen Diageo en consorten ook bereid zijn te investeren in nieuwe psychose afdelingen? Er is er maar één gerenommeerde afdeling in Antwerpen:

Stuyvenberg. Ga daar de tralies en de isolatiecellen zien en vraag de psychiaters wat de trigger was en waarom zij daar terecht zijn gekomen: het antwoord: WIET!

Belgische cannabisbeleid faalt (DS 22/3/2018). De opnames in de psychiatrie gelinkt aan cannabis zijn tussen 2000 en 2010 VERDUBBELD, zo melden 15 onderzoekers van KUL en UGent. En de longchirurgen zagen bij adolescenten het aantal longlob resecties enorm stijgen wegens het springen van longalveolen en bulla vorming, gelinkt aan cannabis: "Wij krijgen geen emfyseempatienten meer door de mijnbouw en industrie, maar wel door de cannabis.

Hoe gek is een maatschappij, die omwille van winstbejag en cannabis, haar enige écht potentiële toekomstige energie op het spel zet door de ontwikkeling van jonge brains, geheugen en abstract denkvermogen te verkwanselen. Spreek de psychiaters: 1/4 in sommige families, 1/10 in andere is GENETISCH kwetsbaar voor psychose, maar cannabis is de trigger! "Jullie spelen vogelenpik"! Wie van ons en van die jongeren heeft wéét van zijn genenmateriaal en kwetsbaarheid voor psychosen?

Indien Diageo en InBev zo graag investeren, dan stel ik voor dat zij een eenvoudig genetische test hiervoor realiseren. Families en ouders zullen hun enorm dankbaar zijn! Wat Bart De Wever zegt en - indien hij het nog niet zou hebben gezegd - wordt het tijd het te zeggen: "Wie wiet gebruikt, moet gewoon méér betalen voor zijn/haar sociale zekerheid. Zij kosten de maatschappij enorm veel méér aan hospitalisatie, opnames, medicatie en invaliditeit! Het aantal marginale jongeren zal schrikbarend stijgen, samen met de hieraan verbonden criminaliteit.

Lieve Van Ermen

Rechtzetting

Van Professor A.K. Evrard kreeg ik een bericht dat er een foutje geslopen is in de tekst op pag.12 in Periodiek 2/2018.Daarin werd gesteld dat "In 1834 wordt Antwerpen bevrijd van de Nederlandse bezetting". Welnu van een bezetting kon nooit sprake zijn geweest want Prof. Evrard haalt aan dat de Zuidelijke Nederlanden door de verenigde Europese mogendheden (Groot-Brittannië-Pruisen-Oostenrijk-Rusland) met unanimité op het internationaal congres van Wenen in 1815 aan koning Willem I werden toegewezen. Die hereniging van de Lage landen ging dan in 1830, door politieke financiële en militaire tussenkomen van Frankrijk, weer ten onder. Professor Evrard vermeldt als bronnen: Maurits Josson Antwerps jurist en de Mémoires van Talleyrand.

Frank Goes hoofdredacteur

DUBBELE COHORTE DIE AFSTUDEERT ALS ARTS IN 2018:

een lang aangekondigde crisis met of zonder oplossingen?

Situering

Het Belgische Parlement besliste dat vanaf het academiejaar 2012-2013 een verkorting voor de basisopleiding tot arts werd doorgevoerd van zeven naar zes jaar. De aanleiding hiervan was de ongelijkheid tussen artsen-specialisten-in-opleiding (ASO's) en huisartsen-in-opleiding (haio's) over het statuut van het zevende jaar van de basisopleiding. De haio's waren in het zevenjarige curriculum in het voordeel omdat het zevende jaar van de basisopleiding ook al fungeerde als eerste jaar van hun vervolgopleiding, wat voor de ASO's niet het geval was. Door deze verkorting van de opleiding, studeert in deze zomer 2018 een dubbele cohorte van studenten geneeskunde af. Het grootste deel daarvan zullen dus ook een vervolgopleiding (ASO of haio) starten. Dit veroorzaakt een acuut probleem omdat een veel groter aantal studenten nu afstuderen als arts waardoor er ook een groter aantal opleidingsplaatsen beschikbaar moet zijn voor deze vervolgopleiding.

De basisopleiding geneeskunde

De eerste druk kwam er vooral op de basisopleidingen zelf, omdat er ook tijdens het officieel stagejaar deels een dubbel aantal studenten in de verschillende ziekenhuizen en huisartspraktijken als stagiair werkzaam waren. Er werden extra stageplaatsen gezocht, maar bovendien werden ook stages in het buitenland meer dan ooit gestimuleerd. Bij het afstuderen tijdens het afgelopen academiejaar kwamen de docenten en professoren nog eens onder druk, omdat er een groter aantal eindexamens en ook meer masterproeven werden gefinaliseerd dit semester.

Contingent verhoogd

Via een Koninklijk Besluit wordt de planning van het medisch aanbod geregeld en ook de verdeling tussen huisartsen en specialisten, het zogenaamde "contingent". Voor de dubbele cohorte is het totale artsencontingent voor dit jaar verhoogd, in feite verdubbeld, en dit gebeurde binnen de bevoegdheid van de federale overheid. Dit verhoogde aantal betekent echter nog niet dat er daadwerkelijk plaats was voor al deze afstuderende artsen.

Door de planning van de contingentering, zijn er in België voldoende artsen per aantal inwoners. De artsen zijn echter niet gelijk verdeeld over de verschillende disciplines, en dit volgens wat er echt nodig is op het terrein. Bepaalde specialismen trekken meer belangstelling van de studenten, terwijl andere te weinig worden gekozen. Door de 6de staathervorming is de Vlaamse Gemeenschap nu bevoegd voor de planning van het medisch aanbod voor wat betreft de subquota per specialisme. Daarbij is het beter invullen van de knelpuntdisciplines, zoals geriateren, huisartsen of psychiaters een belangrijke opdracht, maar ook het vermijden van overtallen aan sommige andere specialismen. Het is in elk geval een gemiste kans dat hier niet meer op werd ingespeeld bij deze dubbele cohorte.

Universiteiten op zoek naar meer opleidingsplaatsen

Om een groter contingent mogelijk te maken was vooral een hoger aantal opleidingsplaatsen nodig. De totale opleidingscapaciteit moest met 15 tot 20 % verhoogd worden. Daarbij werd vooral richting faculteiten en universiteiten gekeken.

Alle faculteiten geneeskunde hebben ingezet op het rekruteren van meer opleidingsplaatsen, door hiervoor de ziekenhuizen te contacteren. Hiervoor werden zelfs nieuwe organen opgericht zoals aan de UAntwerpen het Instituut voor Ziekenhuis Specialisten Opleiding, het zogenaamde IZO. Aandachtspunt bleef om het aantal opleidingsplaatsen te verhogen zonder de kwaliteit van de opleiding in gevaar te brengen. Gezien het hogere contingent in de toekomst was in de eerste plaats het rekruteren van nieuwe plaatsen een mogelijkheid. Men moest op zoek naar diensten en stagmeesters die gemotiveerd waren om jonge artsen op te leiden – en dus hiervoor tijd en inspanning wilden leveren.

Daarnaast was het ook nodig dat de bestaande stagmeesters hun opleidingscapaciteit tijdelijk voor deze dubbele cohorte konden uitbreiden. Zij zijn immers maar erkend voor een maximum aantal kandidaten. Voor de erkenning van de extra opleidingsplaatsen was het nodig om een snellere procedure uit te werken. Begin februari 2018 werd op vraag van de beleidschef van de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid, een Koninklijk Besluit getekend waardoor een vereenvoudigde procedure voor de verhoging van de stageplaatsen artsen-specialisten mogelijk werd. De reeds erkende stagmeesters konden tot 30 april

volgens een vereenvoudigde reglementair verzekerde procedure, een aanvraag indienen om het aantal kandidaten op hun opleidingsplaats te verhogen. Dit kon gebeuren via een gemotiveerd aangetekend schrijven. Uiteraard moesten ze kunnen garanderen dat de kwaliteit van de stage behouden blijft.

Financiering van opleidingsplaatsen

Hinderpalen voor deze extra plaatsen waren de financiering ervan en ook het gebrek aan een uniform financieringsmodel voor de stages van artsen in opleiding. In de Hoge Raad van artsen-specialisten en huisartsen werd hier meermaals op aangedrongen. Er bestaan verschillende systemen, naargelang het gaat om huisartsen dan wel specialisten in opleiding. Het huidige financieringsmodel van de persoonsgebonden financiering blijft behouden voor de huisartsen in opleiding. Dit loopt al verscheidene jaren en wordt globaal zowel door de huisartsenopleiders als door de hiao's positief beoordeeld.

Voor de arts-specialisten in opleiding wordt door de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid Mevrouw De Block voorgesteld om ook een financieringsmodel in te voeren dat persoonsvolgend is. Dit houdt in dat de ASO over een rugzakje met geld beschikt waarmee hij de stage-meester zou kunnen betalen om de opleidingsinspanning van de stage-meester te compenseren. Naast de reeds beschikbare middelen zou hiervoor extra financiering voorzien worden vanuit het RIZIV. De indicatieve vork voor de waarde van een 'voucher' voor een opleidingsjaar zou 10.000 tot 15.000 € bedragen. Tot op dit moment zijn er nog veel onduidelijkheden hoe dit juist zal verlopen en twijfelt men eraan of dit echt de kwaliteit van de opleiding zal garanderen of verbeteren. Er wordt gewacht op uitvoeringsbesluiten hieromtrent. Wellicht komt dit er maar in de loop van 2019.

Ondertussen heeft de overheid wel een vergoeding van 1.510,57 euro per maand effectieve stagebegeleiding goedgekeurd voor niet-universitaire stage-meester. Het gaat om een forfaitair bedrag waarbij geen rekening wordt gehouden met het aantal ASO's in opleiding in de dienst. De universitaire stage-meesters werden al gefinancierd via het budget financiële middelen voor de universitaire ziekenhuizen, binnen de zogenaamde B7.

Andere maatregelen door de overheid

Voor de huisartsopleiding stelde minister De Block als mogelijke en tijdelijke oplossing voor dat deze opleiding ingekort kon worden tot twee jaar en zes maanden in plaats van te voldoen aan de Europese richtlijn van drie jaar huisartsopleiding. Ziekenhuisstages uit de basisopleiding zouden de door Europa vooropgestelde zes maanden ziekenhuisstages kunnen vervangen. Hiertegen kwam heel wat protest vanuit de decanen en vertegenwoordigers van de huisartsgeneeskunde zelf, omdat vooral de opleiding

huisartsgeneeskunde conform de Europese richtlijnen ter zake hierdoor in het gedrang kwam. De ziekenhuisstages binnen de huisartsopleiding bieden juist een toegevoegde waarde, vooral als deze stages kunnen gebeuren op diensten zoals geriatrie, psychiatrie, spoed. Daardoor zal de dialoog tussen eerste en tweede lijn vergroten, wat juist cruciaal is voor de transmurale zorg tijdens de komende decennia. Bovendien hebben de stages tijdens de basisopleiding een heel andere bedoeling. De student staat in een heel andere verhouding ten opzichte van zijn praktijkopleider. De minister creëerde ook onduidelijkheid over de financiering van deze ziekenhuisstages, terwijl de volledige drie jaar vervolgopleiding moesten worden gefinancierd conform de huidige financieringsregeling voor de huisartsen in opleiding (gecoördineerde wet van 14 juli 1994 afdeling V artikel 55).

Door de Minister werden bovendien nog twee andere flankerende beleidsvoorstellen gedaan. De mogelijkheid van een deeltijdse opleiding werd vooropgesteld zowel voor hiao's als ASO's. De vraag stelt zich wel op welke manier de erkenningscommissies hiermee zullen omgaan. Hier en daar is er wel een specifieke vraag voor deeltijdse opleidingen maar voor de meeste opleidingen bood dit geen echte oplossing voor de dubbele cohorte. Daarnaast werd ook beslist dat de specifieke stages in een niet-erkende dienst, en dit om specifieke vaardigheden te verwerven, konden uitgebreid worden van zes naar twaalf maanden. De vraag stelt zich hoe hiervoor de kwaliteit kan worden bewaakt, en op basis van welke criteria.

Waar staan we nu?

Door de ingevoerde maatregelen en voornamelijk door de sterke inspanning van de universitaire faculteiten, zal een groot gedeelte van alle afgestudeerden aan de Vlaamse medische faculteiten een opleidingsplaats hebben, en dit in een quasi vergelijkbaar percentage als de vorige jaren zonder dubbele cohorte. De faculteiten hebben bovendien een inspanning gedaan om meer middelen en mogelijkheden in te zetten voor wetenschappelijk onderzoek. Afgestudeerde artsen die de capaciteit en interesse hiervoor hebben, hebben meer kansen gekregen om een onderzoeksmandaat op te nemen.

Een aantal afgestudeerden hebben zoals andere jaren nog geen definitieve opleidingsplaats. Soms hadden ze maar één keuze voor verdere specialisatie en kwamen ze in competitie met hun collega's afstuderenden. In feite bleven er voldoende plaatsen beschikbaar om ook deze resterende groep een verdere specialisatie-opleiding aan te bieden. Ze dienden echter hun eerste keuze te herzien, wat een aantal ook effectief deed. Anderen kiezen ervoor om in binnen- of buitenland aan de slag te gaan als arts in een ziekenhuis maar dan voorlopig wel zonder opleidingsplaats of zicht op verdere specialisatie.

Wat brengt de toekomst?

Met het afstuderen als dubbele cohorte na 6 of 7 jaar basisopleiding, mogen we dit hoofdstuk nog niet afsluiten. Een grotere groep artsen zal nu zijn stageplan indienen voor een vervolgopleiding, en zal ofwel als haio of als ASO starten. De cohorte van de zevenjarige opleiding zal hun specialisatie meestal in augustus aanvangen, voor de haio's van deze cohorte is meestal september de start van hun stage. Voor de cohorte van de zesjarige opleiding werd interuniversitair afgesproken om zowel de haio's als ASO's pas in oktober te laten starten. Dit geeft de stagemeesters en ook de erkenningscommissies iets meer tijd om het dubbel aantal dossiers te verwerken, doordat de ene cohorte met een verschil van 2 maanden hun dossiers zal indienen en ook effectief start. Naar de toekomst wordt deze startdatum van oktober behouden voor alle vervolgopleidingen.

Ook de komende jaren zal deze grotere groep van vooral ASO's zichtbaar zijn binnen het ziekenhuisgebeuren. Naargelang de lengte van de vervolgopleiding zal dit 3 tot 6 jaar lang gevoeld worden. Maar de echte onzekerheid komt wellicht nog nadien. Zal men gemakkelijk aan een job geraken als een dubbele cohorte artsen op de arbeidsmarkt komt? In elk geval stelt zich dit probleem niet voor de afstuderende huisartsen, want de nieuwe cohortestudenten met een 6-jarige basisopleiding, zullen drie jaar huisartsopleiding volgen en dus één jaar later erkend worden als huisarts dan hun collega's van de zevenjarige opleiding. Wellicht stelt er zich ook geen probleem voor de knelpuntspecialismen, want juist daar zal de sterke toevloed van gespecialiseerde artsen een zegen zijn. Maar wat met de specialismen die eerder al een grote toevloed hadden of die juist in hun omvang inkrimpen.

Laat ons hopen dat de universiteiten en de overheid hier de komende jaren beter op inspelen, zodat de capaciteit aan artsen adequater kan ingevuld worden volgens de maatschappelijke behoefte.

Prof. Paul Van Royen
Gewoon Hoogleraar Huisartsgeneeskunde
Decaan faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen, Universiteit Antwerpen

CONTINGENTERING

Stand van zaken (9 augustus 2018) Recente ontwikkelingen

Quota artsen 2024.

In het koninklijk besluit van 12 juni 2018 worden de maximale quota voor artsen voor **2024** vastgelegd op **859** voor de Vlaamse Gemeenschap en op **586** voor de Franse Gemeenschap en dit op basis van de door het Rekenhof vastgelegde verdeelsleutel van 59,43% Vl/40,57% Fr. Ten einde de jaarlijkse afbouw van het overschot aan arts-kandidaten in de Franse Gemeenschap ten bedrage van **1.505** uit te voeren wordt een mindering van **81** ingebracht. *De facto* bedraagt het maximaal aantal geattesteerde arts-kandidaten voor **2024** in de Franse Gemeenschap dus **505**. Ten einde de jaarlijkse correctie van het tekort aan arts-kandidaten in de Vlaamse Gemeenschap van **1.040** uit te voeren wordt een verhoging van **8%** toegepast. *De facto* bedraagt het maximaal aantal geattesteerde arts-kandidaten voor **2024** in de Vlaamse Gemeenschap dus **928**.

Toelatingsexamen voor geneeskunde en tandheelkunde Franse Gemeenschap 2018

Op 16 juli 2018 vond het toelatingsexamen voor geneeskunde en tandheelkunde in de Franse Gemeenschap plaats. Een totaal van **3.376** kandidaten namen hieraan deel. **684** deelnemers (**20,26%**) slaagden. Een herkansing is voorzien voor 5 september.

Toelatingsexamen voor geneeskunde en tandheelkunde Vlaamse Gemeenschap 2018

Op 3 en 4 juli 2018 vonden de vernieuwde toelatingsexamens voor de opleidingen geneeskunde en tandheelkunde plaats. Voor het eerst was er een apart vergelijkend examen voor arts en tandarts. Kandidaten moesten niet alleen geslaagd zijn voor het examen, ze moeten ook gunstig gerangschikt zijn om te mogen starten met de opleiding. **5.165** kandidaten namen deel aan het toelatingsexamen arts **1.154** deelnemers (**22,4%**) zijn geslaagd. Het slaagpercentage voor de Belgen bedroeg: **23,4%** en **13,76%** voor de Nederlanders. Deelnemers zijn geslaagd als ze tenminste de helft van de punten hebben behaald voor het onderdeel: *Kennis en inzicht in de wetenschappen* en als ze tenminste de helft van de punten behaald hebben voor het onderdeel: *Generieke competenties*. **28** geslaagden hebben aangegeven dat ze niet gerangschikt wilden worden. Dit zijn voornamelijk vijfdejaars die hun diploma secundair onderwijs nog niet behaald hebben en dus in 2018 niet kunnen starten met de opleiding. **1.126** geslaagden (**21,8%**) wilden wel gerangschikt worden en mogen dus starten met de opleiding geneeskunde.

De groep van **1.126** bevat **979** die uitsluitend voor de opleiding geneeskunde gunstig gerangschikt zijn en **147** die zowel voor geneeskunde als voor tandheelkunde gunstig gerangschikt zijn. Op basis van de cijfers van het verleden schat de examencommissie dat ongeveer 85% van de dubbel gunstig gerangschikten zich voor de opleiding geneeskunde zal inschrijven. Dat brengt het aantal studenten dat vermoedelijk zal starten met de opleiding geneeskunde op **1.104**. Dat ligt in de lijn van het decretaal voorziene quotum van **1.102**. Voor verdere gegevens, zie link naar het publiek beschikbaar verslag (<https://toelatingsexamenartstandarts.be/de-examencommissie>)

Commentaar

Het vastleggen van de verdeelsleutel 59,43% VI/40,57% Fr bij KB lijkt ons een zeer belangrijk feit. Wij verheugen ons omdat het VAV zich dus met succes verzet heeft tegen de afbouw van de 60/40 verhouding (zie *Periodiek 2016/3*). Bovendien zijn wij aangenaam verrast dat, in tegenstelling tot vroegere persberichten (zie onze vorige bijdrage in *Periodiek 2018/2*), er in dit KB duidelijk een begin wordt gemaakt met de voorziene concrete uitvoering van de jaarlijkse verhoging van het Vlaamse quotum ter compensatie van het tekort van 1.040 kandidaat artsen. Deze Vlaamse eis werd voor het eerst door het VAV geformuleerd (zie *Periodiek 2016/3*) en heeft dus nu gehoor gevonden.

De resultaten van het toelatingsexamen 2018 voor de Franse Gemeenschap bewijzen dat deze proef effectief functioneert als filter zoals trouwens ook het geval was in 2017. Wij hebben aldus een vrij grote zekerheid dat, na meer dan 20 jaar wetgeving over de contingentering, voor het eerst in 2023 en in 2024 het aantal gepromoveerde artsen in de Franse Gemeenschap in een realistische verhouding zal staan tot het beschikbare quotum van RIZIV nrs.

Ook het Vlaamse toegangsexamen 2018 in zijn vernieuwde vorm is vlot verlopen en de examencommissie verdient een pluim voor haar grondig voorbereidend werk. Onze vrees

(zie *Periodiek 2018/2*) dat het aantal Vlaamse kandidaten dat vermoedelijk zal starten met de artsenstudie (**1.104**) niet zal volstaan om in 2024 het aantal beschikbare Vlaamse RIZIV nrs. (**928**) op te nemen dreigt evenwel bewaarheid te worden. De uitval van kandidaten op de verschillende scharniermomenten (inschrijving opleiding; behalen van masterdiploma; starten vervolgopleiding) wordt inderdaad op 24-26% geraamd op basis van historische gegevens. Om in 2024 het beschikbare quotum te bereiken zou de uitval voor de groep gunstig gerangschikten van 2018 slechts ongeveer 16% mogen bedragen, wat onwaarschijnlijk laag is. Het decreet voorziet dat de Vlaamse regering in het najaar 2018 op basis van het aantal starters in de opleiding het aantal gunstig gerangschikten voor het toelatingsexamen van 2019 kan aanpassen. Naar wij vernemen is het waarschijnlijk dat het aantal gunstig gerangschikten voor 2019 zal verhoogd worden

Bij het ter perse gaan vernemen wij dat na de tweede sessie van het Franstalig toegangsexamen toch 1138 studenten in Franstalig België aan de opleiding tot arts en tandarts mogen beginnen. Dit is uiteraard niet meer in verhouding tot het aantal beschikbare en bij koninklijk besluit vastgelegde RIZIV nrs (505) en stelt het zo moeizaam verworven compromis volledig op de helling.

De woordvoerders van twee Vlaamse politieke partijen (NVA, CD&V), minister M.De Block (Open VLD) en het VGSO (Vlaams Geneeskundig Studentenoverleg) hebben hun ontgoocheling en verontwaardiging bekend gemaakt over deze flagrante schending door minister Marcourt (PS) van de gemaakte afspraken en zijn enorme verantwoordelijkheid ten opzichte van de Franstalige studenten en hun ouders. Wij komen hier op terug in het volgend nummer van *Periodiek*.

Albert Baert

mede namens Eric Ponette en Robrecht Vermeulen

HERFEDERALISERING VAN HET GEZONDHEIDSBELEID?

In het Belang van Limburg van 9 juni 1988 sprak minister Maggie De Block haar ongenoegen uit over de inefficiënte versplintering van Volksgezondheid over 8 ministers in België en gaf aan dat herfederalisering voor haar kan. Hoewel ze toegaf dat de overheveling van de volledige gezondheidszorg naar de gewesten ook een mogelijkheid was om het beleid efficiënter te maken.

Welke zijn nu die 8 ministers? In Periodiek sept.-okt. 2002 werden ze door Dr. Dirk Dewolf opgelijst: de federale minister van Volksgezondheid, de federale minister van Sociale Zaken, de 3 Gemeenschapsministers bevoegd voor Gezondheid, een Waals Gewestminister, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie voor de bicommunautaire gezondheidsaspecten in Brussel en de Franstalige Gemeenschapscommissie voor de unicommunautaire aspecten van het gezondheidsbeleid voor de Franstalige Brusselaars.

Minister De Block heeft gelijk wanneer zij de huidige inefficiëntie als gevolg van de versnipperde bevoegdheid met eindeloos permanent overleg tussen verschillende structuren zonder onderlinge hiërarchie aanklaagt. Daarom stelt het VAV sinds jaren voor die 8 ministers te vervangen door 2: één voor de Vlaamse en één voor de Franse Gemeenschap.

Reeds op dezelfde 9de juni reageerden minister-president Geert Bourgeois en CD&V-partijvoorzitter Wouter Beke in Het Laatste Nieuws en De Standaard.

Bourgeois: *“De klok terugdraaien en één gezondheidsbeleid proberen toe te passen op twee zeer verschillende maatschappijen met hun eigen uitdagingen, is omslachtig en duur.”* Hij pleit daarom voor een overheveling van alle bevoegdheden over de gezondheidszorg naar de deelstaten. Beke: *“Van herfederaliseren kan geen sprake zijn. Eén beleid op federaal niveau gaf niet of onvoldoende antwoord op de noden van de Vlamingen. De extra-bevoegdheden die na de vorige staatshervorming naar Vlaanderen zijn overgeheveld worden vandaag omgezet in een eigen Vlaams beleid, dat de link legt tussen gezondheid, welzijn en onderwijs. Dat geïntegreerde beleid is de beste garantie op meer levenskwaliteit voor alle Vlamingen. (...) Bij een toekomstige staatshervorming zullen ook verdere stappen op vlak van gezondheidszorg moeten gezet worden.”*

Op 13 juni 1988 schreef Guy Tegenbos in De Standaard: *“In de geestelijke gezondheidszorg, de preventie, de kankerscreening, de eerstelijnszorg, de ouderenzorg en tal van andere dossiers willen de Vlaamse beleidsmakers en –voorbereiders heel andere klemtonen leggen dan hun Franstalige collega’s. Daarom is het beter elke deelstaat een eigen gezondheidsbudget te geven en ze zelf te laten beslissen hoe ze dat aanwenden. Verder gaan met defederaliseren dus. (...) In Canada is het gezondheidsbeleid een bevoegdheid van de deelstaten. Maar de federale overheid mag er wel geld uittrekken om de deelstaten in een bepaalde richting te sturen, bijvoorbeeld om ze meer preventieve zorg te laten organiseren.”*

Open VLD blijft sinds enkele jaren hardnekkig de herfederaliseringstroom roeren: in La Libre Belgique pleitte Alexander De Croo voor de oprichting van een federale kieskring (De Standaard 30.07.18).

Eric Ponette

IN MEMORIAM

Dokter Gerard Pattyn – Geneesheer Radioloog

Dr. Gerard Pattyn werd geboren in St-Kruis Brugge op 4 februari 1932 en overleed te Brugge op 17 augustus 2018. Na zijn opleiding geneeskunde aan de universiteit van Gent koos hij voor een jonge technische specialiteit: Radiologie. Na zijn opleiding in Gent kon hij onmiddellijk aan de slag in het Minnewater hospitaal te Brugge onder leiding van Dr. Lemahieu. In 1977 maakte hij de verhuis mee van het AZ St Jan van het Minnewater naar het Waggelwater waar hij in 1985 diensthoofd van het departement Radiologie – Medische Beeldvorming werd. Als diensthoofd slaagde hij erin de nieuwste technieken en toestellen vroegtijdig in het AZ Sint Jan Brugge te krijgen en trok hij ook jonge collega's aan om de toekomst te verzekeren. In 1997 ging hij

met pensioen en liet een top Radiologische dienst na waar hij echt trots op kon zijn. Hij was lid van vele culturele verenigingen en genoot als een echte Bourgondiër van het leven, dat na zijn pensionering minstens even druk bleef als tijdens zijn loopbaan. We nemen afscheid van een wijze lieve collega die ook altijd bescheiden bleef en danken hem voor zijn jarenlange inzet tijdens zijn beroepsleven. In het bijzonder aan Luce, zijn echtgenote, en aan de hele familie bieden we onze diepe gevoelens van deelneming aan.

Prof. Jan Casselman, Diensthoofd Radiologie –MBV, AZ St. Jan Ziekenhuis Brugge

Het VAV biedt aan de familie van Dr. Gerard Pattyn zijn oprechte deelneming aan.

GESCHIEDENIS VAN DE GENEESKUNDE

EVERT GORTER EN CARLOS HOOFT: DE GRONDLEGGERS VAN DE PEDIATRIE IN VLAANDEREN.

Carlos Hooft (1910 – 1980) stelt het zieke kind centraal en omringt het met een netwerk van sociale, medische en wetenschappelijke voorzieningen. Zo ontstaat het eerste algemeen kinderziekenhuis in Vlaanderen dat onafscheidelijk verbonden is met de namen van Evert Gorter (1935 – 1939) en Carlos Hooft (1939 – 1980).

Carlos Hooft (Gent, °15.03.1910) groeit op in een katholiek, Vlaams gezin te Gent. Na zijn humaniora in het Sint-Lievenscollege promoveert hij in 1935 aan de Gentse universiteit met de grootste onderscheiding.

In Gent is er reeds een zekere pediatrische activiteit o.l.v. J. Bayart, C. Duquesne, D. Stubbe en H. Van De Putte maar de specifieke kindergeneeskunde kent men niet en het zieke kind wordt gelijkgesteld met de volwassene.

Bayart beschikt in het Burgerlijk Hospitaal over een kosteloze raadpleging en afdelingen voor inwendige en besmettelijke kinderziekten. Ook heeft hij de leiding over de kinderkribbe van de Openbare Onderstand.

Duquesne beoefent pediatrie in de Volkskliniek Bond Moyson. Stubbe is dienstoverste van het Zuigelingennoord van Nazareth en sticht een zuigelingenraadpleging voor de mutualiteit Volksliefde.

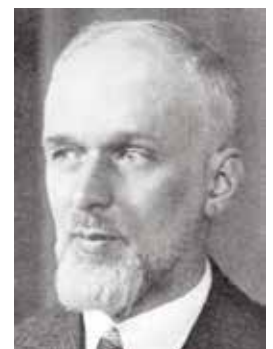
Tenslotte is Van De Putte verbonden aan de zuigelingenraadpleging van de universitaire polikliniek en geeft tevens onderricht over zuigelingenverzorging en kinderhygiëne aan het derde doctoraat. Alle vier zijn ze samen met Eyckerman en Gorter kandidaat voor de leerstoel.

In 1935 wordt onder impuls van Frans Daels, Corneel Heymans en Leon Elaut de afdeling kindergeneeskunde opgericht en de leiding toevertrouwd aan Evert Gorter.

Carlos Hooft

Evert Gorter (Utrecht, °19.02.1881) studeert geneeskunde te Leiden en vervolmaakt zijn opleiding aan het Institut Pasteur en het Hôpital Hérold pour Enfants Malades te Parijs. Hij behaalt zijn diploma in 1907 en opent in 1915 met de hulp van drie rijke vrienden de eerste kinderkliniek in Nederland in een pand rechtover het Academisch Ziekenhuis. Ook beschikt hij over een laboratorium waar hij onderzoek doet in de voedingsleer, de biochemie en de microbiologie. In 1917 richt hij de Leidse Buitenschool op in Katwijk aan Zee voor de opvang van kinderen uit besmet tuberculeus milieu. In 1923 volgt zijn

aanstelling als hoogleraar. Gorter publiceert invloedrijke leerboeken w.o. in 1918 het tweedelig handboek Kinder-geneeskunde dat tot in de jaren zeventig hét standaardwerk blijft. Als geen ander onderkent hij het belang van de sociale omstandigheden bij het ontstaan van kinder-ziekten. Door het oprichten tijdens WO I van consulta-tiebureaus voor zuigelingen- en tuberculosebestrijding daalt de kindersterfte meer dan elders in Europa. In 1927 wordt Gorter benoemt in de Commissie van de Volke-renbond voor onderzoek naar de oorzaken van zuigelin-gen- en kindersterfte en in 1929 richt hij het Nederlands Instituut voor Preventieve Geneeskunde op grotendeels gefinancierd met particuliere giften. Merkwaardig genoeg verwerft Gorter zijn grootste faam in de biochemie. Samen met Francois Grendel bewijst hij met een geniale proefopstelling (extractie van lipiden met aceton) dat de celmembraan samengesteld is uit een dubbele lipiden laag. Het duurt tot na 1970, 16 jaar na zijn dood, dat het Gor-ter-Grendel membraanmodel wereldwijd wordt erkent en het belang ervan wordt vergeleken met dat van de dubbele DNA-helix van Watson en Crick. Het ontlokte nadien de uitspraak van Hooft: "Gorter was de beste scheikundige van alle kinderartsen en tegelijk de beste kinderarts van alle scheikundigen". Kinderartsen wisten niet dat hij een internationaal vermaard biochemicus was en omgekeerd wisten biochemici niet dat hij kinderarts was.

In 1935 aanvaardt Gorter de opdracht in Gent op voor-waarde dat hij zijn werk in Leiden kan voortzetten en de volgende vier jaar komt hij van vrijdagavond tot zondag-avond naar Gent. Ondanks een gebrek aan tijd en mobi-liteit (hij is rolstoel gebonden door een ernstige vorm van reumatoïde artritis) slaagt hij erin om artsen, verpleeg-kundigen en laboranten op te leiden en legt de grondslag van de sociale kindergeneeskunde. Wekelijks bespreekt hij met de Commissie van Architecten van het Academisch Ziekhuis de bouwplannen voor een nieuwe kinderkliniek. Hooft wordt assistent van Gorter, eerst te Leiden en na-dien te Gent met een onderbreking van vier maanden bij Robert Debré, grondlegger van de Franse pediatrie, in het Hôpital Hérolde pour Enfants Malades te Parijs. Naast een bescheiden polikliniek en vier bedden in het stedelijk hos-pitaal De Bijloke wordt in 1938 in de tuin een academisch paviljoen als noodoplossing opgericht waarbij een twin-tigtal kinderen kunnen opgenomen en geïsoleerd worden in afzonderlijke boxen. Het zou niet langer dan vijf jaar dienst doen. In werkelijkheid zou het nog 20 jaar duren alvorens in 1959 de nieuwe kinderkliniek in gebruik ge-nomen wordt.

In 1939 beschouwt Gorter zijn opdracht als beëindigd en volgt Hooft hem op.

In 1948 volgt zijn benoeming tot gewoon hoogleraar. Twee jaar later ontvangt Gorter een eredoctoraat voor zijn enorme verdiensten.

De betekenis van Carlos Hooft voor de kindergeneeskun-de kan niet voldoende benadrukt worden.

Op sociaal gebied besteedt hij bijzondere aandacht aan de preventie van voedingsstoornissen, op dat ogenblik een van de belangrijkste oorzaken van zuigelingensterfte. De flesvoeding is dikwijls in onhygiënische omstandigheden bereid en éézijdig samengesteld maar lijdt vooral onder een gebrek aan steriliteit. Gedreven door deze dramatische vaststellingen is hij medeauteur van "Kinderverpleging. Handboek voor verpleegkundigen (met E. Gorter, 1938) en "Voor moeder en zuigeling" (met F. Daels, 1939). Tij-dens de Duitse bezetting blijft Hooft op post. Hij zet zich belangeloos in voor het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn en biedt tijdens de oorlogsjaren daadwerkelijke hulp aan ondervoede zuigelingen en kinderen. Hij is de bezieler en oprichter van talrijke "Raadplegingen voor Zuigelingen" en "Opsporing van ziekten bij schoolgaande kinderen".

Als een der eersten onderkent Hooft het grote belang van onderwijs voor het zieke kind enerzijds om leerach-terstand te voorkomen en anderzijds om het genezings-proces te bevorderen door het zieke kind psychisch te be-geleiden. Het voldoet aan zijn principe het zieke kind in zijn totaliteit op te vangen. In 1959 wordt binnen het AZ een stadsschool opgericht die aanvankelijk bestaat uit één kleuterklas en één lagere klas. Een ambulante leerkracht staat in voor onderwijs aan bed. Door alle kinderen, die in aanmerking komen voor onderwijs, te laten meetellen ontstaat een erkende stadsschool met tien klassen die in 1975 is opgenomen in het type Bijzonder Onderwijs met extra personeel tot gevolg.

Op wetenschappelijk gebied verricht hij baanbrekend on-derzoek met betrekking tot de nierziekten (lipoidnefrose), calciumstofwisseling en vitamine D, erfelijke metabole stoornissen en de oorzaken van psychomotorische stoor-nissen. Als onmisbaar hulpmiddel voor de diagnostiek en het wetenschappelijk onderzoek wordt van bij de oprich-ting in 1937 een laboratorium geïnstalleerd in het J.F.Hey-mans Instituut. Na de ontdekking van de streptomycine in 1944 verwerft Hooft grote faam met zijn behandelingsme-thode van tuberculeuze meningitis.

De polio-epidemie is begonnen tussen 1940 en 1950 en liep naar zijn einde in 1955. Het eerste Engström-apparaat in België wordt geïnstalleerd en Hooft is de grote bezieler van de oprichting van de polikliniek voor Fysiotherapie en Orthopedie (1957) voor de behandeling van poliosequel-len. Twee jaar later, na een voorlopige huisvesting van 20 jaar, wordt de Kinderkliniek K5 in gebruik genomen en volgt in 1973 de nieuwe kinderkliniek K6 waardoor de capaciteit toeneemt van 110 naar 232 bedden.

In deze periode organiseert Hooft talrijke subdisciplines kenmerkend voor de hedendaagse kindergeneeskunde en

omringt hij zich met drie vrouwelijke geassocieerde hoogleraren: Anna Blancquaert (hartziekten), Marie-Jeanne Delbeke (hematologie en oncologie) en Jo Pintelon (bacteriologie). Met de behandeling van leukemiën en vaste tumoren en met de studie van erfelijke aandoeningen en de daaraan verbonden genetische adviezen verwerft de kinderkliniek een toonaangevende positie. Ook is hij een grote voorstander van hartoperaties bij kinderen die aanvankelijk door de vermaarde pionier Albert Gerard Brom uit Leiden in de Kinderkliniek zelf worden uitgevoerd.

Bij zijn plots overlijden op 22 januari 1980 komt een einde aan zijn 45 jaar lange loopbaan als briljant clinicus en hoogleraar. In die periode is hij lid van 84 verenigingen, commissies en redactieraden in binnen- en buitenland. In 1951 sticht hij de Vlaamse Vereniging tot Bevordering van de Kindergeneeskunde waarvan hij het voorzitterschap waarneemt tot aan zijn overlijden. Van 1961 tot

1970 is hij decaan van de faculteit en in 1967 bekleedt hij de Francqui-leerstoel aan de Nederlandstalige Faculteit der Geneeskunde te Leuven. In hetzelfde jaar wordt hem de Vijfjaarlijkse Prijs “Klinische Wetenschappen” (1961-1965) toegekend door de beide Academies voor Geneeskunde van België. Vervolgens is hij twee jaar voorzitter van de Koninklijke Academie voor Geneeskunde van België (1973 en 1974).

Als overtuigd Vlaming speelt hij een grote rol in de ver-nederlandsing van de Gentse universiteit. Zo wordt hij in 1935 laureaat van de Interuniversitaire Wedstrijden met het proefschrift “Over functionele wijzigingen in het membraan” en voert er als eerste zijn verdediging in het Nederlands. Voor zijn enorme verdiensten wordt reeds in 1981 de naam van de Kinderkliniek gewijzigd in “Kliniek voor Kinderziekten C. Hooft”.

In 2011 wordt de nieuwe kinderkliniek in gebruik genomen. Het is echter onduidelijk en onbegrijpelijk waarom de naam veranderde in het belgicistische Kinderziekenhuis Prinses Elisabeth alsof de betekenis van Hooft afgewogen wordt tegenover de verdiensten van een minderjarige prinses.

Onder de auspiciën van de Koninklijke Academie voor Geneeskunde wordt sedert 1986 de vijfjaarlijkse “Prijs Prof. Dr. Carlos Hooft tot bevordering van de kindergeneeskunde” uitgereikt.

Jan Dockx

Met bijzondere dank aan Prof. Em. Dr. K. Van Acker voor het nalezen van het manuscript.

ALGEMENE VERGADERING OP 23 FEBRUARI 2019

De AV gaat door in het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika te Tervuren dat na een jarenlange renovatie heropent op 9 december 2018.

Het is het belangrijkste museum over Centraal-Afrika: de afdeling zoölogie telt meer dan 10 miljoen specimen, de etnografieverzameling bestaat uit 160.000 objecten en de

etnomusicologie beheert 8000 muziekinstrumenten naast 2500 uren opnamen van traditionele muziek. Verder bevat het xylarium 56.000 houtsoorten en worden 500.000 films en foto's bewaard naast ettelijke kilometers archiefdocumenten.

We voorzien een namiddag-avondvullend programma met een gegidste rondleiding gevolgd door de AV en het diner in het restaurant Tembo in het nieuwe onthaalpaviljoen

18u00

Inschrijving en welkom

18u30

Inleiding: Thema van het avondsymposium en debat: studie in VS waarbij vrouwelijke zorgverstrekkers hogere cijfers van burn out en suïcide blijken te hebben dan hun mannelijke collega's (zie AK en DS)

Prof. dr. Sevilay Altintas
Presidente MWAB

18u40

Vaste man achter de Noodlijn "Arts in Nood" legt organisatie vereniging uit en haalt voorbeelden aan ,opgevangen op noodnummer 0800 23460

De Heer Koen Matton

19u00

Burnout bij artsen: enkele cijfers "Zeg niet te gauw: 't is weer een vrouw?"

Dr Myrjam Cramm, huisarts, intake-arts voor D4D

19u20

D4D: Waar staan we voor?

Dr Eric Boydens, huisarts, mede-oprichter en bezieler van D4D:

19u40

Co artsen: een Initiatief van huisartsenvereniging Domus Medica

Dr. Sarah Verherstraeten
Huisarts,vereniging Domus Medica

20u00

Kwaliteit van zorg én van de zorgverstrekkers !

Dr. Ilke Montag
Hoofdarts Imelda Ziekenhuis

20u20

Klein woordje over de pensioenen: "wat met de opleidingsjaren ?"

De Heer Bert Hens
Juridische dienst Acerta

20u35

Debat met de sprekers en de verschillende actoren op het terrein , uitgenodigd:

- Prof dr Lode Goderis, Arbeidsgeneeskunde KUL
- Dr Chris Monten, M.D.Radiation Oncologist UZ Gent,
- gewezen voorzitter vereniging specialisten in opleiding (VSOA)

Moderator: Dhr. Guy Tegenbos

Senior writer, De Standaard

21u00

Slotwoord door Prof Dr Altintas: 30 jarig bestaan MWAB. Aankondiging thema symposium 30/11/2019 thema: Gender related perception of Pathology. Winnares Prijs MWAB Van Caillie Bertrand: Dr Alexandra Boogers: President Elect ?

22u00

Einde

MEDISCHE ACTUALITEIT

Hilde Philips

- Erkend huisarts sinds 1996. Doctoraatsthesis Universiteit Antwerpen 2010: 'Out-of-hours Primary Care in Belgium' (promotoren Prof. R. Remmen en Prof. P. Van Royen).
- Projectcoördinator iCAREdata project sinds 2013. Senior onderzoeker in out-of-hours care en triage systemen voor de eerstelijnszorg.
- Gecertificeerd Data Protection Officer (DPO) sinds September 2017.

Kunnen artsen hun werk nog doen na 25 mei? Of wat moeten we aanpassen voor de GDPR?

SITUERING

Nu de GDPR 'storm' met al z'n onzekerheden en twijfels die hij met zich meebracht een beetje gaan liggen is, achten we de tijd rijp om eens na te gaan welk effect dit werkelijk heeft op onze werking als arts. Voor zij die nog niet mee zijn in de reeks nieuwe afkortingen: GDPR staat voor General Data Protection Regulation, een Europese regelgeving die de Nederlandstalige afkorting AVG of voluit de naam Algemene Verordening Gegevensbescherming meekreeg. Deze regelgeving is officieel in voege getreden op 25 mei 2018. Het is u ongetwijfeld niet ontgaan dat deze regelgeving bijzonder veel commotie heeft meegebracht, denk daarbij maar aan Facebook, Orange en meerdere grote bedrijven die mee geholpen hebben om onze aandacht erop te vestigen dat er toch iets belangrijks aan de hand was.

Als arts hebben wij gelukkig al heel wat ervaring in omgaan met vertrouwelijke gegevens. We voelen, ethisch gezien zelf meestal wel aan wat kan en wat niet. Dit mag dan ook terecht ons uitgangspunt zijn. Wat de GDPR van ons vraagt is dat we er bewuster mee bezig zijn, en onze (nagenoeg automatische) werkprocessen kritisch bekijken en beschrijven. Gezien de snel evoluerende maatschappij waarin we functioneren en waarin technische mogelijkheden met grote stappen vooruitgang boeken, wordt deze nood almaar groter. De GDPR moedigt ons dus eigenlijk aan om onze goede werking te bestendigen en onze huidige procedures in vraag te durven stellen tegen de achtergrond van deze nieuwe evoluties.

CONCREET NU

'Klinkt allemaal prima', hoor ik jullie denken, 'maar er wordt toch wel één en ander van ons gevraagd'. Dat klopt, de GDPR tracht onze denkprocessen inderdaad echt wel te expliciteren en dat is exact wat er van ons gevraagd wordt. In principe mogen we uiteraard blijven doen wat we doen, maar we moeten het wel kunnen motiveren en de zwakke punten identificeren en bijsturen. Bij voorbeeld: veel huisartsen leggen, bij wijze van service, voorschriftjes klaar in de wachtkamer of hall voor patiënten zodat ze deze eenvoudig kunnen komen afhalen wanneer het hen past. Het hoeft geen betoog dat de GDPR dit niet als 'good practice' zal beschouwen. Beeld je maar eens in dat je binnenkomt bij je huisarts en meteen een voorschrift wat bestemd is voor je buurman, ziet liggen waarop netjes gedrukt (want gelukkig schreven huisartsen vroeger volstrekt onleesbaar en waren ze onbewust GDPR conform) 'viagra' op te lezen staat... om maar iets te noemen. Redelijk gênant toch!

Over dergelijke gewoonten gaat het dus. We kunnen ook tegemoetkomen aan de noden van de patiënten, zonder dergelijke risico's op vervelende situaties uit te lokken. We moeten dus de bereidheid hebben dit te detecteren én ook bij te sturen. We zijn allemaal burgers en misschien ook wel ergens patiënt en wensen immers dat er ook met onze gegevens zorgvuldig omgesprongen wordt.

WAT MOETEN WE DOEN?

Om ons de oefening te laten maken heeft de GDPR inderdaad een aantal verplichtingen opgelegd. Deze zijn eenvoudig terug te vinden in het 13 stappenplan, wat raadpleegbaar is op de website van de Gegevensbeschermingsautoriteit (de vroegere 'Privacy Commissie'). Deze leidraad is essentieel om je weg te vinden. Alles begint immers met *stap 1*, de *bewustwording*, niet alleen bij de arts(en) zelf, maar ook bij alle medewerkers: verpleegkundigen, secretariaatsmedewerkers, verzorgenden, ... Deze bewustwording houdt in dat we ons moeten realiseren dat wij als zorgverlener een uitzondering op de regelgeving hebben gekregen omdat gezondheidsgegevens behoren tot de bijzondere categorieën van gegevens die een verbod op verwerking genieten in de AVG. Uiteraard hebben wij deze gegevens nodig om ons werk te kunnen doen, met name zorg verlenen aan patiënten op een kwaliteitsvolle manier, en kregen wij een uitzondering op basis van artikel 9. De

bewustwording wordt uiteraard gevoed door informatie in te winnen over de GDPR, hetzij via vormingsactiviteiten, extra opleiding, of artikels zoals deze. Het opstellen van een *dataregister*, wat nu in *stap 2* van ons verlangd wordt, is een hulpmiddel voor ons om bewuster met gegevens bezig te zijn en onder andere in kaart te brengen welke gegevens we bewaren, waarom, wie er toegang toe heeft of mag hebben en hoe lang we ze zullen bewaren. In *stap 3* wordt ons gevraagd om hierover transparant te communiceren en een *privacyverklaring* op te stellen. Opnieuw zal ons dataregister ons hierbij helpen om een tekst op te maken waarin in verstaanbare taal wordt uitgelegd aan onze patiënten (of andere betrokkenen waar we data van verwerken: medewerkers in loondienst, zorgverleners waarmee we samenwerken...) welke gegevens bewaard worden, waarom en waar en wie er toegang heeft. Verder moeten zij ook op de hoogte zijn van hun rechten en tot wie zij zich kunnen richten in geval van vragen. Deze rechten sluiten zeer sterk aan bij de 'wet over de rechten van de patiënt' die van toepassing blijft. Ook daar niets nieuws onder de zon, buiten het feit dat onze databanken zo geconstrueerd moeten zijn dat het ons toelaat om op eenvoudige manier de informatie die we aan de patiënt mogen en moeten ter beschikking stellen te extraheren, met name hun recht op inzage, rectificatie, overdraagbaarheid... Hier ligt een taak voor de softwareontwikkelaars (*stap 10*). Verzoek op toegang (*stap 5*) zal in beperkte mate eenvoudig mogelijk gemaakt worden via portaal sites zoals Vitalink en www.mijngezondheid.belgie.be. Ook deze oplossingen komen tegemoet aan de rechten van de patiënt. De *wettelijke grondslag* (*stap 6*) op basis van dewelke we als arts gegevens verwerken zal in ons geval meestal gebaseerd zijn op artikel 6 (1 b, c en f); dit artikel zegt ons dat de verwerking noodzakelijk is voor het uitvoeren van een overeenkomst, of om te voldoen aan een wettelijke verplichting en voor de behartiging van de gerechtvaardigde

belangen. Zo is bij voorbeeld het registreren van een telefoonnummer van een patiënt geen noodzakelijk gegeven om ons medisch werk als arts te kunnen doen, maar het is wel een stuk gemakkelijker om te kunnen communiceren met onze patiënten, hier passen we dus het gerechtvaardigd belang toe. Soms wordt er wel eens beweerd dat we aan al onze patiënten *toestemming* (*stap 7*) moeten vragen om persoons- en gezondheidsgegevens te mogen verwerken, dit is dus niet het geval, ook niet voor *kinderen* (*stap 8*). De verwerking van deze gegevens kadert immers in ons werk als arts. We moeten wél expliciete toestemming krijgen van onze patiënten om dergelijke gegevens te mogen delen met andere zorgverleners, bij voorbeeld via de eHealth toepassingen. Patiënten hebben dus het recht dit te weigeren en dit recht moet ook gerespecteerd worden. Hier is het onze taak om als zorgverlener onze patiënten op de hoogte te brengen van de mogelijke gevolgen die dergelijke beslissing kan hebben. Verder hebben we in *stap 9* de verplichting om een procedure te hebben rond eventuele *datalekken*. We spreken van een datalek wanneer een inbreuk op de beveiliging per ongeluk leidt tot de vernietiging, het verlies, wijziging of ongeoorloofde toegang tot persoonsgegevens. Als verwerkingsverantwoordelijke zijn we verplicht hierrond een procedure te hebben (vaak komt deze van de softwarefirma's), maar ook om een intern register bij te houden waarin we datalekken registreren en documenteren. Als verwerkingsverantwoordelijke hebben we ook een meldingsplicht van datalekken waarbij persoonsgegevens zijn gelekt, binnen de 72 uur nadat we deze hebben vastgesteld. Hou tenslotte ook in de gaten dat firma's die als 'verwerker' voor ons optreden (zoals softwarefirma's) zich ook aan de regelgeving houden. Meestal werd dit contractueel vastgelegd in een addendum aan de bestaande contracten. De bestaande contracten nog eens nalezen is zeker een gezonde houding om te kunnen voldoen aan *stap 13*.

BESLUIT

Sinds de nieuwe regelgeving, komt er inderdaad wel één en ander op ons af. Gelukkig nemen de meeste beroepsverenigingen heel wat taken op en voorzien zij wellicht op termijn een Data Protection Officer (DPO of Functionaris voor Gegevensbescherming, *stap 11*) die overkoepelend voor bepaalde beroepsverenigingen kan werken en beschikbaar kan zijn. Verder wordt er veel materiaal verspreid om een dataregister, een privacyverklaring en een procedure bij datalekken op te stellen. Er werd door verschillende beroepsverenigingen al heel wat ondersteunend werk verricht. Probeer dus niet opnieuw zelf het 'warm water' uit te vinden, maar informeer eerst even bij collega's, diensten of beroepsverenigingen welke sjablonen er bestaan en maak daar gerust gebruik van.

**KBC-
Mediservice:
makkelijk en
op maat.**

U staat altijd klaar voor
uw patiënten. KBC staat
altijd klaar voor u.

kbc.be/mediservice

VAN “LE TRÈS GRAND BRUXELLES DE L’AVENIR” (1965) TOT “LA COMMUNAUTÉ MÉTROPOLITAINE” (2012)

In dit artikel wordt de ontnederlandsing van Brussel, de Vlaamse Rand en meer perifere gebieden van Vlaams-Brabant geanalyseerd en besproken.

Vooraf worden een aantal begrippen, die verband houden met dat onderwerp, nader gedefinieerd. Het artikel bevat twee delen. Een eerste deel behandelt de evolutie van de ontnederlandsing van Brussel en Vlaams-Brabant op basis van een aantal parameters zoals bevolkingsenquêtes, de schooltaal en de verkiezingen. In het tweede deel (zie volgend nummer van *Periodiek*) wordt nader ingegaan op de factoren die in de ontnederlandsing een rol spelen en worden mogelijke oplossingen voorgesteld.

DEFINITIES

Wanneer we het in dit artikel over Brussel hebben bedoelen we het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest*. Dat omvat 19 gemeenten.

In alfabetische volgorde: Anderlecht, Brussel (stad), Elsene, Etterbeek, Evere, Ganshoren, Jette, Koekelberg, Oudergem, Schaarbeek, Sint-Agatha-Berchem, Sint-Gillis, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten Node, Sint-Lambrechts-Woluwe, Sint-Pieters-Woluwe, Ukkel, Vorst en Watermaal-Bosvoorde.

De zes *faciliteitengemeenten rond Brussel* zijn: Wemmel in het noorden, Kraainem en Wezembeek-Oppem in het oosten, Sint-Genesius-Rode in het zuiden, Linkebeek en Drogenbos in het zuidwesten.

Zij hebben het statuut van taalfaciliteiten sinds 1963 (1).

De *Vlaamse Rand* rond Brussel omvat 19 gemeenten. Zij hebben gemeen dat zij grenzen aan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest of aan één van de zes gemeenten met faciliteiten; de 6 faciliteitengemeenten maken deel uit van de 19 genoemde gemeenten.

De 19 gemeenten van de Vlaamse Rand worden opgedeeld in 5 profielen:

- 1ste cluster: de 6 faciliteitengemeenten (zie hoger)
- 2de cluster: tewerkstellingsgemeenten: Zaventem, Machelen en Vilvoorde
- 3de cluster: residentiële gemeenten: Tervuren, Overijse en Hoeilaart
- 4de cluster: semirurale gemeenten: Asse, Merchtem, Meise en Grimbergen
- 5de cluster: suburbane gemeenten: Dilbeek, Sint-Pieters-Leeuw en Beersel (1).

“*Le très grand Bruxelles de l’avenir*” uit de titel van dit artikel verwijst naar een uitspraak van Professor Michel Woitrin in 1965, toen algemeen beheerder van de Franstalige afdeling van de Leuvense universiteit, in een interview met het studentenblad “*L’Ergot*”. Daarin stelde hij dat het in de lijn van de verwachtingen lag dat de driehoek Leuven – Woluwe – Waver ongeveer 20 jaar later deel zou uitmaken van Groot-Brussel. Die uitspraak bracht de strijd om “Leuven Vlaams” in een stroomversnelling (2 – 9). Die hooghartige manifeste weigering om zich aan te passen aan de streektaal werd door de Vlaamse studenten niet gepikt.

“*La communauté métropolitaine de Bruxelles*” of “de hoofdstedelijke gemeenschap van Brussel”, eveneens uit de titel van dit artikel, verwijst naar een constructie van de 6de staatshervorming die, vergrendeld in een bijzondere wet, op 12 en 13 juli 2012 werd goedgekeurd met het oog op overleg over aangelegenheden die meerdere gewesten aanbelangen, zoals mobiliteit, verkeersveiligheid en werken vanuit, naar en rond Brussel.

Van dit nieuwe orgaan maken alle gemeenten van Vlaams-Brabant, Waals-Brabant en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (de oude provincie Brabant dus) van rechtswege deel uit, evenals de gewestelijke en de federale overheid. Een samenwerkingsakkoord tussen de gewesten

moet de regels en het voorwerp van het overleg vastleggen. De vrees van de Vlaamse Beweging is dat dit vehikel het Trojaans paard van de Franstaligen is in hun lange termijn strategie voor de uitbreiding van Brussel tot gans Brabant en voor de verfransing van Vlaams-Brabant, zoals destijds in het vooruitzicht gesteld door Prof. Michel Woitrin (10 – 13).

“*Voka Metropolitan*” is, in tegenstelling met “la communauté métropolitaine”, die een overheidsinitiatief is, een professioneel netwerk voor ondernemers die actief zijn in de Brusselse metropool, het gebied in een straal van 40 km. rond Brussel. Zoals de “communauté métropolitaine” mikt “*Voka Metropolitan*” ook op samenwerking tussen Brussel en de omgeving, het grootste deel van het arrondissement Halle-Vilvoorde en een groot deel van Waals-Brabant. De internationale uitstraling van Brussel is een belangrijke motor voor groei.

De samenwerking is gericht op huisvesting, de mobiliteit, de ruimtelijke ordening, het milieu en de arbeidsmarkt, in dialoog met de anderstalige bevolkingsgroepen met respect voor ieders culturele eigenheid (14, 15).

Deel I

Evolutie van het taalgebruik in Brussel en Vlaams-Brabant

Mogelijke parameters voor dergelijke studie zijn o.m.: bevolkingsenquêtes inzake taalkennis en thuistaal, de schooltaal en de verkiezingsuitslagen.

BRUSSEL

De Briotaalbarometer in Brussel

De taalbarometeronderzoeken werden uitgevoerd door socioloog Prof. Dr. Rudi Janssens in het kader van het Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum (BRIO), Vrije Universiteit Brussel, met de steun van de Vlaamse overheid.

Het eerste taalbarometeronderzoek over Brussel (TB1) gebeurde in 2000-2001, het tweede (TB2) in 2006-2007 en het derde (TB3) in 2012-2013; het vierde is voorzien voor einde 2018.

De onderzoeken zijn gebaseerd op “face to face” interviews van 2.500 respondenten.

De evolutie van de (zelf gerapporteerde) *taalkennis* (goed tot uitstekend spreken) is aangegeven in tabel 1.1.1 (16, 17).

Tabel 1.1.1 Evolutie van de taalkennis in %

	2000	2006	2012
Frans	95,5	95,6	88,5
Nederlands	33,3	28,3	23,1
Engels	33,3	35,4	29,7
Arabisch	10,1	6,6	17,9
Duits	7,1	5,6	7,0
Spaans	6,9	7,4	8,9
Italiaans	4,7	5,7	5,2
Turks	3,3	1,4	4,5

Commentaar:

Het Frans blijft de lingua franca in Brussel.

Het Engels steekt het Nederlands voorbij als tweede meest gekende taal.

Het Nederlands gaat achteruit, doch handhaaft zich op 23,1 % in 2012.

Het Arabisch wint het op het Duits, het Spaans, het Italiaans en het Turks.

De evolutie van de *thuistaal* op basis van het gezin van oorsprong is aangegeven in tabel 1.1.2 (16, 18).

Tabel 1.1.2 Evolutie van de thuistaal in %

	2000	2006	2012
Frans	51,7	56,4	33,6
Nederlands	9,1	6,8	5,4
Nederlands/Frans	10,1	8,7	14,1
Frans/andere taal	9,4	11,4	14,9
Andere taal of talen	19,7	16,7	32,0

Commentaar:

Zowel het Frans als het Nederlands gaan erop achteruit als enige thuistaal, doch in 2012 blijft het Frans (33,6 %) duidelijk beter vertegenwoordigd dan het Nederlands (5,4 %). De andere talen en de combinaties Nederlands/Frans en Frans/andere taal nemen in frequentie toe als thuistalen.

Schooltaal in Brussel

Het Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum BRIO (VUB) bestudeerde eveneens de schoolpopulatie in de Vlaamse en Franse Gemeenschap te Brussel en steunde daarbij op leerlingentellingen van de Vlaamse Gemeenschapscommissie – Directie Onderwijs, evenals op BISA, Schoolbevolking in het Franstalig en Nederlandstalig Onderwijs in Brussel, 2005-06 tot 2014-15 (19). Het *aandeel* van de Vlaamse Gemeenschap in % tussen 2000 en 2014 is aangegeven in tabel 1.2.1.

Tabel 1.2.1 Aandeel schoolpopulatie Vlaamse Gemeenschap in Brussel in %

Onderwijsniveau				
	2000	2005	2009	2014
Gewoon kleuteronderwijs	23,1	22,1	21,5	21,3
Gewoon lager onderwijs	15,3	16,5	17,5	18,1
Gewoon voltijds secundair onderwijs	16,0	14,75	15,0	15,3
Totale schoolpopulatie			17,5	17,8

Cijfers in hetzelfde artikel (19) over de evolutie van het *aantal* leerlingen in het Nederlandstalig kleuter-, lager en secundair onderwijs in Brussel leren dat deze totale populatie, die in 1991-92 30.000 leerlingen bedroeg, in 2015-16 gestegen was tot tussen 40.000 en 45.000.

Commentaar:

Het stijgend aantal leerlingen in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel heeft volgens de auteurs meerdere oorzaken: het keuzepatroon van de ouders, het aantal leerlingen dat van buiten Brussel afzakt en de immigratie.

Het relatief grote marktaandeel van het Nederlandstalig onderwijs (17,8 % in 2014) in vergelijking met de veel lagere frequentie van het Nederlands als thuistaal (5,4 % in 2012) wijst er in elk geval op dat heel wat niet-Nederlandstaligen in de Nederlandstalige scholen terecht komen.

Stemmen voor Vlaamse lijsten in Brussel

Het aantal stemmen op Vlaamse lijsten, en het procentueel aandeel hiervan, bij verkiezingen voor Kamer, Senaat, Gewest en Europa zijn eveneens een parameter voor de Vlaamse aanwezigheid in Brussel. We beperken ons tot de periode vóór de splitsing van het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde in 2002.

De cijfers voor de Vlaamse lijsten zijn het gemakkelijkst interpreteerbaar bij de taal-gesplitste verkiezingen, zoals voor het Hoofdstedelijk Gewest, de Senaat en Europa. Voor de verkiezingen van de Kamer, waar naast de Nederlandstalige en Franstalige ook tweetalige lijsten ingediend worden, is de interpretatie wat moeilijker.

Cijfers voor de Nederlands- en Franstalige lijsten bij de verkiezingen voor de vier genoemde organen tussen 1994 en 2010 werden verzameld door Bart Laeremans (20). De voornaamste worden aangegeven in de tabellen 1.3.1, 1.3.2, 1.3.3 en 1.3.4.

Tabel 1.3.1 Aantal en % stemmen voor N-talige lijsten voor de Kamer

	1995	2010
Aantal	67.056	51.938
%	16,23	11,30

Tabel 1.3.2 Aantal en % stemmen voor N-talige lijsten voor de Senaat

	1995	2010
Aantal	70.036	47.538
%	17,24	10,51

Tabel 1.3.3 Aantal en % stemmen voor N-talige lijsten voor het Hoofdstedelijk Gewest

	1999	2009
Aantal	60.546	51.818
%	14,19	11,25

Tabel 1.3.4 Aantal en % stemmen voor N-talige lijsten voor Europa

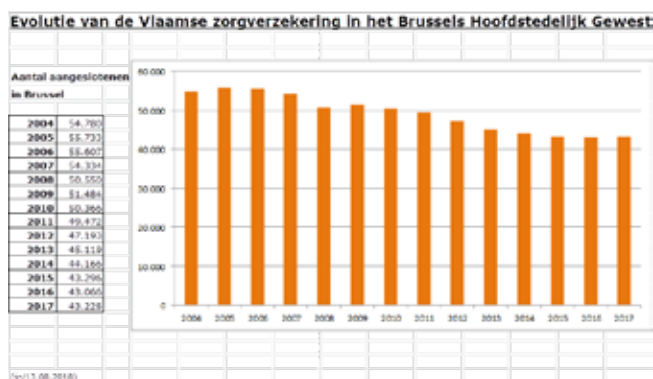
	1994	2009
Aantal	70.837	59.083
%	16,92	12,64

Commentaar:

Zowel de aantallen stemmen op Nederlandstalige lijsten in Brussel als hun procentueel aandeel vertonen een belangrijke daling voor de verkiezingen van Kamer, Senaat, Hoofdstedelijk Gewest en Europa over het verloop van 3 tot 5 verkiezingen tussen 1994 en 2010.

Aangeslotenen bij de Vlaamse zorgverzekering in Brussel

Jürgen Constandt bezorgde ons cijfers over de evolutie van de Vlaamse zorgverzekering in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tussen 2004 en 2017 (21): ze worden weergegeven in onderstaande figuur.

Commentaar: De laatste jaren lijkt de afkalving wat gestopt. Dit kan ook te maken hebben met nieuwe bevoegdheden, waardoor sommigen richting een Vlaamse zorgkas worden gedreven omdat zij (op termijn) betere voorwaarden aanbieden in het kader van de diverse zorgbudgetten.

DE VLAAMSE RAND EN VLAAMS-BRABANT

De Briotaalbarometer in de Rand

Naast de taalbarometeronderzoeken in Brussel voerde het BRIO er in 2014 ook een uit in de Vlaamse Rand, zowel over de *taalkennis* (22) als over de *thuis taal* (23).

De resultaten voor de *taalkennis* (zelfrapportering: goed tot uitstekend spreken) zijn aangegeven in tabel 2.1.1 (22).

Tabel 2.1.1 Taalkennis in % (2014)

Frans	77,7
Nederlands	68,4
Engels	46,6
Duits	21,0
Spaans	8,6
Italiaans	5,7

Commentaar:

De kennis van het Frans is in de Vlaamse Rand beter dan die van het Nederlands en de kennis van het Engels heeft een belangrijke plaats ingenomen.

De resultaten voor de *thuis taal* (gezin van oorsprong) zijn aangegeven in tabel 2.1.2 (23).

Tabel 2.1.2 Thuis taal in % (2014)

Nederlands	47,0
Nederlands/Frans	10,4
Nederlands/andere taal	0,8
Frans	19,7
Frans/andere taal	7,2
Andere taal of talen	14,9

Commentaar:

Minder dan 50 % van de inwoners van de Vlaamse Rand gebruikt nog het Nederlands als enige thuis taal, terwijl 20 % het Frans als enige thuis taal gebruikt.

Gemeentelijke Kindrapporten “Kind en Gezin” – Taal moeder en kind

Voor nagenoeg alle kinderen waarmee “Kind en Gezin” in contact komt, wordt de taal geregistreerd die de moeder met het kind spreekt. Dit betekent niet noodzakelijk dat de moeder geen Nederlands spreekt of begrijpt en/of dat er niemand anders in het gezin Nederlands spreekt met het kind (24).

De resultaten van deze rapporten in 2016 in de Vlaamse Rand zijn aangegeven in tabel 2.2.1 (25).

Tabel 2.2.1 Taal moeder en kind Vlaamse Rand in % 2016

Nederlands	33,7
Frans	39,9
Engels, Duits	2,1
Turks, Arabisch, Berbers	8,4
Russisch, Pools, Roemeens	5,8
Spaans, Portugees	2,9
Andere	7,1

Commentaar:

Uit deze alarmerende cijfers blijkt dat het Frans het Neder-

lands in 2016 voorbijgestoken is als taal tussen moeder en kind in de Vlaamse Rand.

Uit bijkomende cijfers in dezelfde publicatie kan men opmaken dat de faciliteitengemeenten hiervoor verantwoordelijk zijn: in alle 6 scoort het Nederlands duidelijk lager dan 33,7 %, terwijl het Nederlands hoger scoort dan 33,7 % in de meerderheid van de andere gemeenten van de Vlaamse Rand.

Bovendien is de score van het Nederlands tussen 2007 en 2016 in alle 19 gemeenten van de Vlaamse Rand afgenomen (26).

Schooltaal in Halle-Vilvoorde en de 6 faciliteitengemeenten

Bart Laeremans verzamelde cijfers over de toename van het aantal leerlingen met een andere thuistaal dan het Nederlands in het Nederlandstalig basisonderwijs enerzijds in Halle-Vilvoorde en anderzijds in de 6 faciliteitengemeenten (20). Deze cijfers zijn weliswaar onvolledig want er wordt geen rekening gehouden met de kinderen die naar N-talige, F-talige of anderstalige scholen gaan buiten de regio. Een samenvatting is aangegeven in tabel 2.3.1.

Tabel 2.3.1 Evolutie van het aantal leerlingen met andere thuistaal dan het N (%) in basisonderwijs

	2008	2011	2012
Halle-Vilvoorde	21,87	26,30	27,77
De Zes	44,83	48,45	50,82

Commentaar:

Zoals kon worden verwacht is de toestand ernstiger in de 6 faciliteitengemeenten dan in het arrondissement Halle-Vilvoorde, doch in beide gevallen verergert de toestand met het tijdsverloop.

Belga publiceerde recent cijfers over het aantal leerlingen tussen 6 en 18 jaar dat in de Vlaamse Rand in 2016-17 naar een Franstalige school ging. Dat waren er 17.368 van de 64.292 of 27 %. Uitschieters zijn faciliteitengemeenten Drogenbos (60 %), Linkebeek (59 %) en Sint-Genesius-Rode (46 %) (27).

Verkiezingen in de Vlaamse Rand

Ook voor deze verkiezingen beperken wij ons tot de periode vóór de splitsing van het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde in 2012.

Cijfers voor de Nederlandstalige en Franstalige lijsten in Halle-Vilvoorde bij de verkiezingen voor Kamer en Senaat tussen 1995 en 2010, evenals voor Europa tussen 1999 en 2009 werden verzameld door Bart Laeremans (20). De voornaamste worden aangegeven in de tabellen 2.4.1, 2.4.2 en 2.4.3.

Tabel 2.4.1 Aantal en % stemmen voor N-talige lijsten voor de Kamer

	1995	2010
Aantal	274.934	281.079
%	80,61	76,77

Tabel 2.4.2 Aantal en % stemmen voor N-talige lijsten voor de Senaat

	1995	2010
Aantal	272.499	283.911
%	82,74	77,86

Tabel 2.4.3 Aantal en % stemmen voor N-talige lijsten voor Europa

	1999	2009
Aantal	283.052	292.626
%	80,50	79,68

Commentaar:

Voor de verkiezingen voor Kamer, Senaat en Europa, over het verloop van 3 tot 5 verkiezingen tussen 1995 en 2010, stijgt het aantal stemmen op N-talige lijsten weliswaar, doch hun procentueel aandeel daalt. Die daling is het duidelijkst voor Kamer en Senaat.

Conclusies van Deel I

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de ontnederlandsing zeer ver gevorderd: de evolutie van het Nederlands als (enige) thuistaal en van de stemmen voor Nederlandstalige lijsten is dramatisch. De procentuele toename van het aantal leerlingen in het Nederlandstalig lager onderwijs is evenwel een lichtpunt. De afkalvende evolutie van het Frans als (enige) thuistaal in Brussel wijst, naast de ontnederlandsing, ook op een ontfransing; dit dubbel fenomeen gaat gepaard met een toenemende frequentie van andere thuistalen.

De 19 gemeenten van de Vlaamse Rand vormen geen homogeen taalgebied. De ontnederlandsing, gemeten aan de "taal moeder en kind", is het sterkst gevorderd in de 6 faciliteitengemeenten, doch ook in de andere 13 gemeenten van de Vlaamse Rand is de ontnederlandsing zorgwekkend. Die toenemende ontnederlandsing in de globale Vlaamse Rand gaat hoofdzakelijk gepaard met een verfransing.

Eric Ponette

Referenties

- Rudi Janssens, Dimokritos Kavadias, Ann Mares, Kenneth Hemmerechts en Karla Goetvinck: In de ban van de Rand, www.briobrusssel.be, januari 2018
- Wilfried Weets: Onderwijs Leuven, Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, p. 2298, Lannoo – Tielt, 1998
- Wikipedia: Leuven Vlaams, https://www.nl.wikipedia.org/wiki/Leuven_Vlaams
- Johan Sanctorum: Leuven Vlaams – 50 jaar later, www.doorbraak.be, 09.01.18
- Michiel Vantongerloo: Leuven Vlaams escaleert, www.sceptra.net, 15.01.18
- Rik Arnoudt: Leuven Vlaams, voorloper van mei '68 met een laagje ontvoogdingsverniet, VRT Nieuws, www.vrt.be 15.01.18
- Edi Clijsters: Vlinks: Vijftig jaar Leuven Vlaams- 'Ook de kwaliteit van het onderwijs lijdt onder de anglomanie', www.knack.be, 11.02.18
- Louis Vos: 'Walen buiten' was niet obsceen, maar bevrijdend, www.standaard.be, 11.04.18
- Ludo Meyvis: Leuven '68: Hoe splits je een universiteit? Campuskrant KU Leuven, 15.05.18
- Hoofdstedelijke Gemeenschap van Brussel: https://nl.wikipedia.org/wiki/Hoofdstedelijke_Gemeenschap_van_Brusssel
- Eric Ponette: Balans – Het communautair akkoord Di Rupo, Periodiek Vlaams Geneeskundigenverbond okt-nov-dec 2011, p.8
- Eric Ponette: Balans – De staatshervorming, Periodiek Vlaams Geneeskundigenverbond jul-aug-sep 2012, p. 7
- Eric Ponette: Balans – Staatshervorming, Periodiek Vlaams Geneeskundigenverbond apr-mei-jun 2013, p. 9
- Jan Van Doren: Brussel – Vlaanderen, Van conflict naar samenwerkingsmodel, in "Brussel in Vlaanderen, Vlaanderen in Brussel", Verslagboek van studiedag van het Overlegcentrum van Vlaamse Verenigingen (OVV) en het Vlaams Komitee Brussel (VKB) op 14.02.14, p. 13-20
- Brusselse Metropool: <https://www.voka.be/brusselse-metropool>
- Rudi Janssens: Brio-taalbarometer(s): taalkennis en taalgebruik in Brussel, BRIO, Vrije Universiteit Brussel, www.briobrusssel.be, 20.03.13
- Rudi Janssens: Taalgebruik – Meest gekende talen in 2000 (TB1), 2006 (TB2) en 2012 (TB3): Vergelijking evolutie taalkennis: goed tot uitstekend spreken (zelfrapportering), www.briobrusssel.be/ned/webpage.asp?webpagelid=361, 2013
- Rudi Janssens: Taalgebruik – Overzicht verschuiving thuistalen op basis van gezin van herkomst – vergelijking Taalbarometer 1 (TB1), (TB2) en (TB3), www.briobrusssel.be/ned/webpage.asp?webpagelid=360, 2013
- Rudi Janssens, Karen Chaltin en Ann Mares: Het Nederlandstalig onderwijs in Brussel, www.briobrusssel.be/ned/webpage.asp?webpagelid=1115, september 2013
- Bart Laeremans: Na ons de zondvloed? Uitg. Egmont, Brussel, 27.04.14
- Jürgen Constandt: Evolutie van de Vlaamse zorgverzekering in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 13.08.08, bron: <https://www.zorg-en-gezondheid.be/leden-en-ambtshalve-aansluitingen>
- Rudi Janssens: Taal en identiteit in de Rand, BRIO-taalbarometer Vlaamse Rand, 2014 en www.docu.vlaamserand.be/ned/webpage.asp?webpagelid=1297
- Rudi Janssens: Brifofiche – Taalgebruik in de Vlaamse Rand, 10.12.14
- Taal moeder – kind: <https://www.kindengezin.be/cijfers-en-rapporten/cijfers/taal-en-nationaliteit/taal-moeder-kind/>
- Gemeentelijke Kindrapporten Kind en Gezin – Taal moeder en kind 2016 in de Vlaamse Rand: www.docu.vlaamserand.be/ned/webpage.asp?webpagelid=1433
- Taal moeder en kind – Nederlands, Evolutie 2007-2016, zie Ref. nr. 25, zie onderaan: cijferbank, klik op "data"
- Belga: Kwart van kinderen uit Rand volgt Franstalig onderwijs, De Standaard 31.07.18

**Onze
hospitalisatie-
verzekering
geeft jou
een gerust
gevoel**

4 Formules:

Kostendekkend (basis)
HospiPlan & AmbuPlan

Kostendekkend (comfort)
HospiPlus & AmbuPlus

Naast jouw groepsverzekering
HospiContinu

Vaste vergoeding
HospiForfait

Hospitaal

Hoofdzetel:

Hoogstratenplein 1 - 2800 Mechelen - info@vnz.be
Kantoren & postbussen over heel Vlaanderen

Ontdek onze vele voordelen,

www.vnz.be of bel gratis 0800 179 75

Veranderen van ziekenfonds is heel eenvoudig. Wij regelen alles!

VNZ
Vlaams & Neutraal
Ziekenfonds

DE STUDIE VAN DECOSTER EN SAS BLIJFT VER ONDER DE VERWACHTINGEN

Om meteen duidelijk te zijn. Een transfer is de berekening van het verschil tussen de *uitgaven* van de Federale Overheid en de Sociale Zekerheid (samen Entiteit I) in of voor de drie Gewesten en de *ontvangsten* die beide overheden voor deze uitgaven halen uit de drie Gewesten.

In keukentaal: voor welk bedrag is een Gewest nettobetaaler of netto-ontvanger in het gemeenschappelijk Belgisch huishouden?

In principe dus een zeer eenvoudig begrip. In de praktijk zijn er wel wat meningsverschillen. Maar het valt nogal mee als het gaat over de omvang van het totale transferbedrag. Behalve over één uitgave: de rentelasten. Er zijn de laatste jaren door Vives (KU Leuven) meerdere fantasierijke transfers over de rentelasten gepubliceerd. Bijvoorbeeld voor het jaar 2007: in Vlaanderen een uitgaande transfer van 10,2 miljard. Hierdoor stegen de totale transfers naar 16,1 miljard. Tot groot jolijt van de masochistische Vlamingen. Tot grote ergernis van wie de transfers ernstig wil behandelen en er betrouwbare informatie wil over geven. De Vlaamse Regering heeft in 2015 de opdracht gegeven voor *“Een studie over de interregionale transfertstromen in België”*. Een echte wetenschappelijke studie opdat we nu eindelijk zouden weten hoe het zit met die transfers. De opdracht werd toevertrouwd aan André Decoster en Willem Sas (Departement Economie van de KU Leuven). Wat heeft de Vlaamse Regering in juli 2017 gekregen? Een studie over de *Interregionale financiële stromen in België 2000 – 2020*. Appels voor citroenen.

De studie gaat dus volgens de titel niet over de transfers, alhoewel in de tekst het woord veelvuldig gebruikt wordt. Wat wordt bedoeld met een interregionale financiële stroom? *“Een interregionale financiële stroom belichaamt steeds een afwijking van een welbepaald ijkpunt, zowel wat betreft de individuele bijdragen tot, of ontvangsten vanuit de federale staatskas”*. (lees bijdragen en ontvangsten als ontvangsten en uitgaven in termen van de definitie.) Een stroom kan dus zowel betekenen een bepaalde ontvangst of uitgave als de afwijking ervan t.o.v. een ijkpunt.

Een van de merkwaardigste zaken in dit rapport is het gebruik van “ijkpunten” om de interregionale financiële stromen/transfers te bepalen. Bovendien worden deze ijkpunten verheven tot *“wat we redelijke federale uitgaven- en inkomstenpatronen vinden.”* (p 23)

Ijkpunten zijn eigenlijk vergelijkingspunten, een basis voor beoordeling. Voor de auteurs hebben ze wel een normatief karakter. Een ijkpunt moet “redelijk” zijn. Dit is een ontkenning van de essentie van een transfer: het verschil tussen ontvangsten en uitgaven; niet meer, niet minder, maar wel dat. Dit heeft niets te zien met redelijk of “juste”.

In de studie worden twee ijkpunten gebruikt:

De bevolkingsijking: dit zijn geen transfers. De werkelijke uitgaven van Entiteit I worden gewestelijk verdeeld en vergeleken (beoordeeld, geijkt) met de gewestelijke verdeling van deze uitgaven volgens de bevolkingsaantallen. De verschillen tussen beide getallen worden transfers genoemd. De werkelijke ontvangsten van Entiteit I worden gewestelijk verdeeld en vergeleken (beoordeeld, geijkt) met de gewestelijke verdeling van deze ontvangsten volgens de bevolkingsaantallen. De verschillen tussen beide getallen worden ook transfers genoemd. Dit zijn geen transfers want ze beantwoorden niet aan de definitie (zie hoger). Ze toch transfers noemen is op zijn minst verwarrend en zeer misleidend.

De Inkomensijking: dit zijn wel transfers. Maar met meerdere kritische bedenkingen. In plaats van het gewestelijk aandeel in de bevolking wordt nu het gewestelijk aandeel in de federale inkomsten als ijkingspunt gebruikt. Dit stemt dus in principe overeen met de definitie van een transfer. Ook hier zit er een moreel aspect aan het ijkpunt. Het wordt verheven tot redelijkheid, tot iets zoals het hoort, tot iets zoals het normaal zou moeten zijn: *“zijn de federale uitgaven aan de inwoners van een gewest in evenwicht met de bijdragen van dat gewest in de federale ontvangsten, dan krijgen de inwoners van dat gewest “waar voor hun geld” en is er sprake van een juiste teruggave, i.e. “juste retour”* (p 26).

Illustratie van de transfers in Vlaanderen volgens de twee ijkings in 2015

We geven de bedragen voor het totaal, voor de splitsing in de drie relevante hoofdgroepen en voor de sociale zekerheid de splitsing in de relevante groepen (takken). Voor perimeter 1 en perimeter 2 (= perimeter 1 + de verloning van het Overheidspersoneel). Zie Tabel.

Transfers* in VL in 2015 (in miljoen €)		
* aldus genoemd in het Rapport		
Relevante groepen	Inkomensijking	Bevolkingsijking
Perimeter 1.		
Totaal (excl. Verloning overheidspersoneel)	5 760	6 823
Fed. Overheid	887	4 174
Dotaties	2 658	871
Sociale Zekerheid	2 215	1 779
Pensioenen	-93	-1 366
Werkloosheid	852	488
Ziekte & Invaliditeit	549	218
Gezondheidszorg	835	-292
Kinderbijslag	-	-
diverse	73	?
Sociale bijdragen	-	2 689
Totaal sociale zekerheid (excl. kleine relevante groepen)	2 216	1 737
Perimeter 2.		
Verloning overheidspersoneel	620	252
Totaal inclusief overheidspersoneel	6 380	7 075

bron: Rapport A. Decoster en W.Sas - Juli 2017; Interregionale financiële stromen in België 2000 - 2020

Is er nu in Vlaanderen m.b.t.

- de dotaties aan Gewesten en Gemeenschappen: een uitgaande transfer van 2.658 miljoen of van 871 miljoen?
- de pensioenen: een inkomende transfer van 93 miljoen of van 1.366 miljoen?
- de gezondheidszorg: een uitgaande transfer van 835 miljoen of een inkomende van 292 miljoen?
- de sociale bijdragen: geen transfer of toch een uitgaande van 2.689 miljoen?

Als twee wetenschappelijk geijkte methoden voor de meting van eenzelfde feit, namelijk de transfer in een relevante groep, dergelijke uiteenlopende resultaten geven, welke methode is dan fout? Volgens de auteurs van de studie geen van beide. Alhoewel ze in het rapport de indruk wekken de voorkeur te geven aan de bevolkingsijking en in ieder geval beperkt tot perimeter 1. Iedereen kan in de plaats van de bevolkingsaantallen andere vergelijkingspunten kiezen (of ijkingspunten als u dat wetenschappelijker acht). Bijvoorbeeld de bevolking tussen dertig en vijfenzeventig jaar, de werkenden in de private sector, de bebouwde oppervlakte, en nog twintig andere. Dan krijgen we voor iedere uitgave en iedere ontvangst evenveel verschillende transferbedragen als er ijkpunten zijn. Dit allemaal transfers noemen is niet alleen misleidend, en

verwarrend. Het is totaal overbodig, zelfs onzin.

Het is merkwaardig dat de auteurs niet (willen) inzien dat alleen hun inkomensijking in principe echte transfers zijn. Er met een uitgestreken gezicht de bevolkingsijking naast zetten is totaal misplaatst.

Enkele kritische opmerkingen

De auteurs hebben enkel op verzoek van de Vlaamse Regering, en tegen hun goesting, de verloning van het overheidspersoneel opgenomen in perimeter 2. Het overheidspersoneel (de mensen in de keuken) moet ook betaald worden. Als er veel meer werkloosheidsvergoedingen moeten opgediend worden in Wallonië en Brussel dan moeten de uitgaven voor de hierbij betrokken ambtenaren meegerekend worden in de kosten van de werkloosheid. Niet enkel de verloning maar ook de kosten van de infrastructuur (huisvesting, informatica, enz.) die nodig zijn om de ambtenaren te laten werken. Dit geldt voor heel de administratie van Entiteit I, voor zover toewijsbaar.

Op enkele kleine uitzonderingen na is er in dit land sedert 1950 ieder jaar een begrotingstekort. De uitgaven worden dus voor een deel gefinancierd met ontleend geld. De Vlamingen (en de andere inwoners) kunnen geen geld transferen als ze er niet hebben toe bijgedragen. Een transferberekening moet dus starten met het reduceren van alle uitgaven tot het bedrag van de beschikbare middelen exclusief het ontleend bedrag. Dit zou het bedrag van de transfers volgens de inkomensijking verminderen. In de jaren met grote begrotingstekorten, zoals 2009-2012, zouden de transfers jaarlijks verminderen met ongeveer 500 miljoen euro.

De belangrijkste reden om een wetenschappelijke studie te bestellen was het heikele punt van de transfers op de rentelasten. Volgens de auteurs zou een transfer op de rentelasten "ontegensprekelijk een dubbeltelling zijn". Hoezo? Rentelasten zijn uitgaven zoals alle andere. In principe is er op iedere uitgave een transfer. Het zou pas een wonder zijn als dit niet het geval is. Dit zou betekenen dat de gewestelijke verdeling van die uitgave exact gelijk is aan de gewestelijke verdeling van de financieringsmiddelen. In de praktijk zijn er wel problemen om bepaalde uitgaven gewestelijk te verdelen. Beweren dat de rentelasten niet of niet voldoende nauwkeurig gewestelijk kunnen verdeeld worden is eerbiedwaardig. Beweren dat ze een dubbeltelling zouden zijn op de berekende transfers is pure onzin. Of de auteurs moeten ons eens vertellen waar in hun transfers de niet dubbel getelde transfers op de rentelasten verscholen zitten? En voor welk bedrag? Transparantie graag.

Besluit

Deze studie bevat meerdere conceptuele fouten en gebreken. Ze is zeer verwarrend en misleidend. Ik kan mij niet van de indruk ontdoen dat de veelheid van berekeningsmethoden en de zeer uiteenlopende transferbedragen opzettelijk bedoeld zijn. Opdat de lezer zou geloven dat transfers het resultaat zijn van een rekenspelletje dat alle kanten uit kan, inbegrepen vanuit morele standpunten. Alsof zij willen zeggen: stop met zeuren over die transfers.

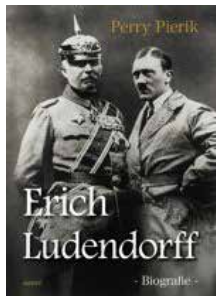
Alles is relatief. Niets is waar. Je kunt ieder bedrag krijgen op bestelling.

Herman Deweerdt

P.S. Een uitgebreider artikel van dezelfde auteur kan U vinden op: www.dwarsliggers.eu > dwarsliggers > onze nieuwsbrieven > nr 38

CULTUUR - BOEKEN

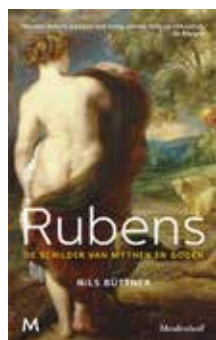
PERRY PIERIK - **ERICH LÜDENDORFF**

619 p. - 29,95 euro, ASPEKT, 2017

Deze nieuwe biografie over Erich Ludendorff, beroemd veldheer tijdens de eerste wereldoorlog en icoon van het Pruisisch militarisme is vooral interessant omdat ze ook de minder bekende politieke activiteiten van de generaal uitvoerig belicht. In zijn streven naar eerherstel voor zijn vaderland na de Duitse nederlaag in 1918, evolueerde Ludendorff tijdens de chaotische naoorlogse periode tot een invloedrijke agitator tegen de democratische Weimar republiek. Als dusdanig raakte hij sterk betrokken bij twee mislukte pogingen tot staatsgreep en bij verschillende politieke moorden tijdens de woelige jaren 1920-1925. Tijdens de dertiger jaren was Ludendorff zeer actief als uitgever van felle antisemitische smaadschriften. Voor velen is hij dan ook een van de voornaamste wegbereiders van het Hitler regime en van de Holocaust geweest. Historisch stevig wetenschappelijk onderbouwd werk. Het bevat talrijke noten, uitgebreide literatuurreferenties en een zeer nuttig register. Jammer dat de tekst hier en daar ontsierd wordt door storende spellings grammatica- en drukfouten. Ook is de technische kwaliteit van de vele zwart wit foto's beneden peil.

A.Baert

NILS BÜTTNER - **RUBENS**

167 p. - 17,99 euro, Meulenhoff, 2017

De Duitse kunsthistoricus Nils Büttner, bekend van zijn vorige werken over Bosch, Vermeer en Rembrandt, schetst het leven van de meest beroemde aller barokschilders: Peter Paul Rubens. Dit fijn verzorgd boekje in handig zakformaat bevat talrijke uitstekende kleur reproducties van schilderijen, die telkens een episode uit het leven van Rubens belichten. Helder geschreven en informatief. Zeer geschikt als eerste kennismaking met deze bloeiperiode uit de Vlaamse kunstgeschiedenis en met haar meest eminente vertegenwoordiger.

A.Baert

JULIA BAIRD - **VICTORIA KONINGIN**

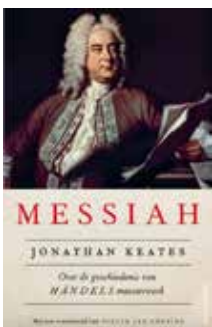
799 p. - 39,99 euro, Nieuw-Amsterdam, 2017

Nieuwe biografie over koningin Victoria onder wiens 64-jarig bewind Engeland zich tijdens de 19de eeuw ontwikkelde tot een leidende industriële natie en tot een machtig wereldrijk dat met 400 miljoen onderdanen een kwart van de toenmalige wereldbevolking omvatte. Julia Baird is een vooraanstaand Australische journaliste, vooral bekend als redacteur van *Newsweek* magazine. Zij is er uitstekend in geslaagd een psychologisch indringend portret te schetsen van een eigenzinnige en zelfstandige vrouw, die bewust en doelgericht van haar macht gebruik wist te maken in een maatschappij waar de emancipatie van de vrouw nog moest beginnen. In een politieke omgeving, die exclusief mannelijk was, wist zij zich te handhaven ook nadat haar echtgenoot en gewaardeerd raadgever:

prins-gemaal Albert van Saksen - Coburg en Gotha haar vroegtijdig was overleden. Het boek is ook een voortreffelijke geschiedenis van het leven en de gewoonten in Engeland tijdens een tijdperk, waarop Victoria haar onuitwisbare stempel heeft gedrukt. Geschreven in verhalende trant en in heldere meeslepende stijl. Bijwijken ook aangrijpend en ontroerend vooral wanneer het gaat over de eenzame jeugd van Victoria na het vroegtijdig verlies van haar vader en over haar hartstochtelijke liefde voor Albert. Het werk kan bogen op persoonlijk onderzoek door de auteur van historische bronnen zoals blijkt uit de meer dan honderd blz. noten, de uitgebreide bibliografie en het zeer nuttig register.. De lectuur wordt vergemakkelijkt door een toelichting over de personalia en de stamboom van de belangrijkste figuren, Het bevat tevens overzichtelijke en informatieve geografische kaarten en is opgesmukt met talrijke kleurportretten van uitstekend gehalte. Het is zeer verzorgd uitgegeven door Nieuw-Amsterdam.

A.Baert

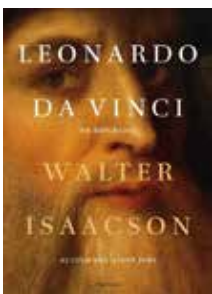

JONATHAN KEATES - MESSIAH. Over de geschiedenis van Händels meesterwerk.
214 p - 20 euro, Ambo/Anthos, 2017

De schrijver zal er allicht langer over gedaan hebben dan Händel die in de nazomer van 1741 op slechts 24 dagen zijn oratorium componeerde. De Messiah geldt als een absoluut meesterwerk van de barok en is één van de meest uitgevoerde en opgenomen composities. Dit boek is een onmisbare handleiding bij het beluisteren.

Jan Dockx

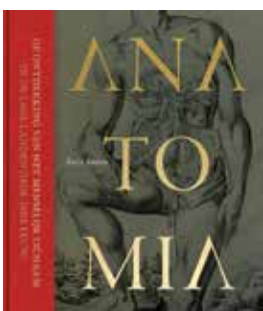

WALTER ISAACSON - LEONARDO DA VINCI, DE BIOGRAFIE
622 p - 39,99 euro, Spectrum, 2017

Isaacson is bekend als auteur van talloze biografieën w.o. Jobs, Einstein, Franklin e.a. Het boek begint met een handige tijdbalk waarin alle hoogtepunten van Da Vinci worden geplaatst tegen de politieke achtergrond. Vervolgens wordt uitvoerig ingegaan op het creatieve genie van Da Vinci, gedocumenteerd met talrijke illustraties. (5 sterren)

Jan Dockx

PAUL BROOS
ANATOMIA. DE ONTDEKKING VAN HET MENSELIJK LICHAAM IN DE LAGE LANDEN (16de-17de eeuw)
279p, 49,99 euro, Davidsfonds, 2017.

Anatomia is een zeer verzorgde uitgave, de Fabrica waardig. Het jaar 1543 is het begin van de moderne wetenschap met de publicaties van Vesalius en Copernicus. Paul Broos start uiteraard met Vesalius dat ruim een derde van het volume inneemt. In zeven hoofdstukken komen vervolgens de anatomen Spigelius, Harvey en Plemp, Ruysch, Bidloo, Verheyen, Palfijn en Boerhaave aan bod met telkens een korte biografie gevolgd door talrijke kwalitatief hoogstaande facsimile's. Hij toont aan hoe de inzichten van Vesalius werden geïmplementeerd, gecorrigeerd en aangevuld.

SIDDHARTHA MUKHERJEE - HET GEN, EEN INTIEME GESCHIEDENIS

666 p. - 29,99 euro, *De Bezige Bij*, 2016

Deze gevierde schrijver, die in 2011 de Pulitzerprijs won met zijn magistrale werk *De keizer aller ziektes* (over de geschiedenis van kanker), heeft met zijn nieuw boek deze prestatie nog eens over gedaan. Aan de hand van zijn eigen familiegeschiedenis onderzoekt hij de menselijke erfelijkheid en het effect ervan op onze levens, persoonlijkheden en de keuzes die we maken. Deel 1 begint in 1865 met Mendel in het Augustijnenklooster te Brno in het voormalige Silezië met zijn experimenten van overerving bij erwten. Terzelfdertijd zette Darwin zijn evolutietheorie uiteen. Deze periode eindigt in 1935 met de gedwongen sterilisatie van Carrie Buck in Amerika. Zo deed de eugenetica haar intrede in Europa bij de aanvang van WO II. De schrijver heeft 115 pag. nodig om deze episode van 65 jaar te beschrijven. De overige 500 pag. gaan over de razendsnelle ontwikkeling van de genetica die hij benadert als een puzzel. Elk stukje wordt met veel geduld uitgelegd en door telkens te herhalen wordt deze ingewikkelde materie een meeslepend detectiveverhaal. Een schitterend werk. (5 sterren)

Jan Dockx

KAREL J. VAN ACKER - DE OORLOGSORDE DER GENEESHEREN 1941-1944. Beslechting van een broederstrijd.

207 p. - 31,50 euro, *Garant*, 2018

De Oorlogsorte is sterk verweven geweest met de ontvoogdingsstrijd van de Vlaamse artsen. Het eerste deel gaat over de periode voorafgaand aan WO II met de oprichting van de Belgicistische Fédération Médicale Belge (FMB) in 1863, de daaropvolgende communautaire spanningen en collaboratie van Vlaamse artsen tijdens WO I en de oprichting in 1922 van een eigen beroepsvereniging: het Algemeen Vlaamsch Geneesheren Verbond (AVGV). In 1938 werd de Orde der Geneesheren opgericht door het FMB en het AVGV. Het voornaamste deel gaat over de bittere strijd tussen beide artsenverenigingen waarbij het AVGV de overhand kreeg in de Orde tijdens WOII. In het laatste deel wordt de naoorlogse periode behandeld. Prof. Van Acker heeft als eerste twee omvangrijke archieven ontsloten: de commissie vereffenaars van de Oorlogsorte (2010) in het Algemeen Rijksarchief en het Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme (2012). Zijn opzoekingswerk heeft zes jaar in beslag genomen. Hij brengt een uiterst objectief verslag uit wars van emotionele of persoonlijke interpretaties en gestoffeerd met talrijke voetnoten. Een bijzondere aanrader voor wie interesse heeft voor deze nog steeds delicate en gevoelige periode. (5 sterren)

Jan Dockx

CULTUUR - MUZIEK

Niet zozeer de rangorde van de laureaten dan wel de bekroning van een prachtige *liedzanger* als eerste prijswinnaar van de Koningin Elisabeth wedstrijd 2018 voor Zang (9e editie!) heeft me bijzonder verheugd. Luidt dit een keerpunt in voor evaluatie van toekomstige kandidaten? Als jarenlange opera- en liedkunstliefhebber vond ik toch dat, in de laatste competities althans, aandacht en waardering van liedkunst wat verbleekt was. De *eerste editie KEW Zang in 1988* beantwoordde nochtans volledig aan het vooropgestelde evenwicht tussen de 3 genres in de zangkunst: lied, oratorium en opera. De allereerste laureate *Aga Winska* (20 jaar, Polen) bleek een schitterend voorbeeld van samengaan van deze 3 genres bij een getalenteerde sopraan met een zuivere, gave stem. Zoals de meeste jonge zangers dromend van een operacarrière, kreeg ze onmiddellijk aanbiedingen (o.m. Muntchouwburg) maar bezweek haast onder een over-aanbod van veel engagementen tegelijk. Ook de Pools-Oekraïense sopraan *Olga Pasichnik* met haar fluwelen gave stem en opvallende muzikaliteit is me levendig bijgebleven. Ze werd 3e laureate in *KEW Zang 2000*, zong enkele tijd later reeds in een memorabele uitvoering van Bachs Matthäuspassion (met Lucienne Van Deyck in de altpartij) te Gent. Een jaar later hoorden we haar in een prachtig klassiek Mozartconcert in het Kunsthaus te Wenen! Ook René Jacobs engageerde haar. Als schitterend liedduo met haar zus Natalya Pasichnyk verzorgde zij recitals en opnamen (o.m. Poolse liederen, Chopin, Lutoslawski, Penderecki). Ik citeer haar graag omdat de immense schoonheid van haar stem bewaard bleef dankzij prachtige stemtechniek en muzikaal evenwicht in haar succesvolle drievoudige zangcarrière. Voor de buitenwereld echter blijft KEW voor Zang dé opera-wedstrijd bij uitstek. Naast gerenommeerde zangers behoren nl. intendanten van belangrijke operahuizen ook tot de jury! Zo constateer ik sinds enkele jaren dat *groot (luid) stemvolume* een zeer belangrijk element is geworden, a.h.w. een 'must' om te slagen. Een 'must' zeker voor wie via deze competitie een operacarrière ambieert en dus een opera-orkest moet 'aankunnen'! *Liedkunst daarentegen berust helemaal niet op groot stemvolume, maar op een aantal andere onmisbare kwaliteiten, nodig om de meer delicate kunst van het Lied succesvol te brengen.* (Elke stem heeft immers een specifiek volume-potentieel eigen aan stemtype en fysieke bouw). Het publiek lijkt echter niet zwaar te tillen aan dergelijke accentverschuiving in zangkwaliteit. Duidelijk hoorbaar gevolg nochtans van het 'onnatuurlijk' opdrijven van stemvolume is bv. ongecontroleerd en/of overmatig vibrato in de stem (alleszins een bewijs van druk op

het stemorgaan en gebrek aan ademsteun-techniek) en bovenal verlies van kostbaar legato en van genuanceerd dynamisch potentieel. In finale KEW Zang 2018 klonk dat bij enkele kandidaten als een hinderlijke en m.i. ook jammerlijke zangfout. Onthutsend bleek de keuze van de 6 jongeren-jury bij de finale: zij kozen overwegend voor opera-muziek! Heeft liedkunst dan nog toekomst bij een jong publiek? Dit bracht me tot definities en beschouwingen omtrent 3 aspecten van de edele zangkunst, gepubliceerd in '*Van noten en tonen*' van musicoloog Prof. em. Ignace Bossuyt. Vanuit deze definities merkt men hoe verschillend de muzikale en stemtechnische aanpak van deze genres wel moet zijn! En hoe delicaat en moeilijk om de juiste uitvoeringspraktijk en-stijl voor elk van deze muziekvormen toe te passen!

Opera: een *scenisch* uitgevoerd, meestal *profaan* geïnspireerd muzikaal drama, met solisten, (eventueel) koor en orkest (vanaf ca. 1600). Verschillende operatypes (buffa, comique, semiseria, seria enz.) werden in het boek nader toegelicht.

Oratorium: een *niet-scenisch* uitgevoerd *episch* drama, vaak op een Bijbels, meestal oudtestamentisch thema, met solisten, koor en orkest. Oratoriumpassie is een compositie op basis van het passieverhaal van Christus, maar met toegevoegde bespiegelende of moraliserende fragmenten op niet-evangelische teksten.

Lied: (1) algemeen: een *gezongen gedicht* – (2) meer specifiek: *het Duitse kunstlied vanaf ca 1800*, als losse liederen of gebundeld in cycli.

Vanuit mijn jarenlange persoonlijke vertrouwdheid met het *Lied*, bied ik volgende bedenkingen. Om *gezongen poëzie* met enig genoegen te kunnen appreciëren wordt van de luisteraar uiteraard wel muzikaal gevoel en ontvankelijkheid voor dichtkunst verwacht. Als bovendien talenkennis aangescherpt en schoolse opleiding ook met poëtische literatuur gestoffeerd werd, ligt een mooie weg open naar de diepgaande en genuanceerde gevoels- en stemmingswereld van het *Lied*. Wie zich heden aan liedkunst wijdt, bewandelt vanzelfsprekend ook internationale paden. Voor de liedzanger(es) wordt dit een *opdracht bijna zonder weerga*: met een technisch mooi gevormde, gaaf klinkende stem – liefst met rijk getint kleurenpalet! – kunnen voldoen aan de hoogste eisen betreffende intonatie, stemtechniek, dictie, taalgevoel, talenkennis, zin voor poëzie, intense tekstbeleving, verbeeldingskracht en

diepgaand emotioneel uitdrukkingsvermogen, intuïtie en brede muzikale vorming. Want inderdaad, als je de muziek goed kent, dan begint pas het werk! In wezen dus een opdracht bedoeld voor het *lied-duo* (meestal stem en klavier), waarbij persoonlijke innerlijke *bezieling* dominant moet zijn. Je moet a.h.w. je ziel openen om ontroering te kunnen brengen. Een mooi voorbeeld daarvan brachten laureate *Charlotte Wajnberg* en liedbegeleider *Aaron Wajnberg* (echtgenoot) in de halve finale. Liedkunst behoort tot de intimiteit van de kamermuziek en zelfs orkestrale instrumentatie moet deze intimiteit respecteren. Dat heeft het schitterend optreden van de Duitse bariton *Samuel Hasselhorn*, eerste laureaat in deze KEW 2018 voor Zang, bewezen. Hij heeft het aangedurfd deze notoire opera-wedstrijd te doorbreken met aangrijpende, meesterlijke vertolking van een prachtig gevarieerd liedrepertorium, aangevuld met één oratorium- en één opera-aria. Een nooit gehoorde primeur in deze competitie! En meteen het meest warme en efficiënte pleidooi van een liedzanger ter zake.

In het raam van gezongen *poëzie* lijkt het me dan ook volkomen absurd om liederen of liedcycli zogenaamd te laten *'begeleiden'* (zeg liever *ontwaarden*) door *scenische ingrepen*.. In tegenstelling tot de opera behoeft liedkunst geen extra uiterlijke regie: verantwoording voor het muzikaal emotioneel discours ligt bij de uitvoerders. Naar mijn

aanvoelen is welke encenering dan ook een regelrechte aanslag op de ziel van componist, tekstdichter en uitvoerders.

We leven in een hectische tijd, die ons omringt (knelt?) met hoog-opgedreven wetenschappelijke en technische vooruitgang, super gedigitaliseerde media en netwerken, superprestaties en perfecties in allerlei domeinen (ook in de opera-kunst!). Zou de schoonheid van het Lied, gezongen poëzie, niet *hét muzikale* antwoord kunnen zijn wanneer we nood hebben aan *inspirerende adempauzes*? En dan, al was het maar voor héél even, ons ongestoord laten zweven op de emotioneel rijk-gekleurde “vleugels van het lied” door F.Mendelssohn bezongen? Dan heeft Samuel Hasselhorns muzikale boodschap “auf Flügeln des Gesanges” meer dan haar doel bereikt!

Els Van den Eynde

CULTUUR – Tentoonstellingen

Binnenland

Biënnale van de schilderkunst (tot 30.09)

Museum Dhondt-Dhaenens, Roger Raveelmuseum en Museum van Deinze en de Leiestreek.

Voor deze zesde editie, waarbij traditioneel drie regionale musea samenwerken, staat het landschap centraal met werken uit de 19de eeuw, de Vlaamse expressionisten, de Nieuwe Visie en hedendaagse creaties met een selectie van zeven filmwerken die het landschap cinematografisch benaderen.

Over Onlosmakelijk verbonden.

Gaspar de Crayer

Het Museum voor Schone Kunsten (MSK) Gent leent dit jaar drie schilderijen en een selectie tekeningen van schilder Gaspar de Crayer (1584-1669) uit aan het Musée de Flandre in Cassel (FR). Daar maken ze deel uit van de overzichtstentoonstelling 'Tussenin Rubens en Van Dyck. Gaspar de Crayer, een hofschilder' (30 juni – 4 november 2018), die inzoomt op het werk van deze onterecht vergeten meester van de barokkunst.

Beyond Klimt. (21/09/2018 20/01/2019)

Paleis voor Schone Kunsten van Brussel

Het einde van WOI en het Oostenrijks-Hongaarse rijk betekent ook de relance van een heleboel ontwikkelingen in de kunst. Politieke en economische veranderingen brengen artistieke migraties, nieuwe ideeën en perspectieven met zich mee.

Buitenland

Gaspar De Craeyer (tot 04.11)

Musée de Flandre, Cassel

Na Rubens dood in 1640 is de Antwerpenaar De Crayer een van de belangrijkste schilders van de 17de eeuw in de Zuidelijke Nederlanden.

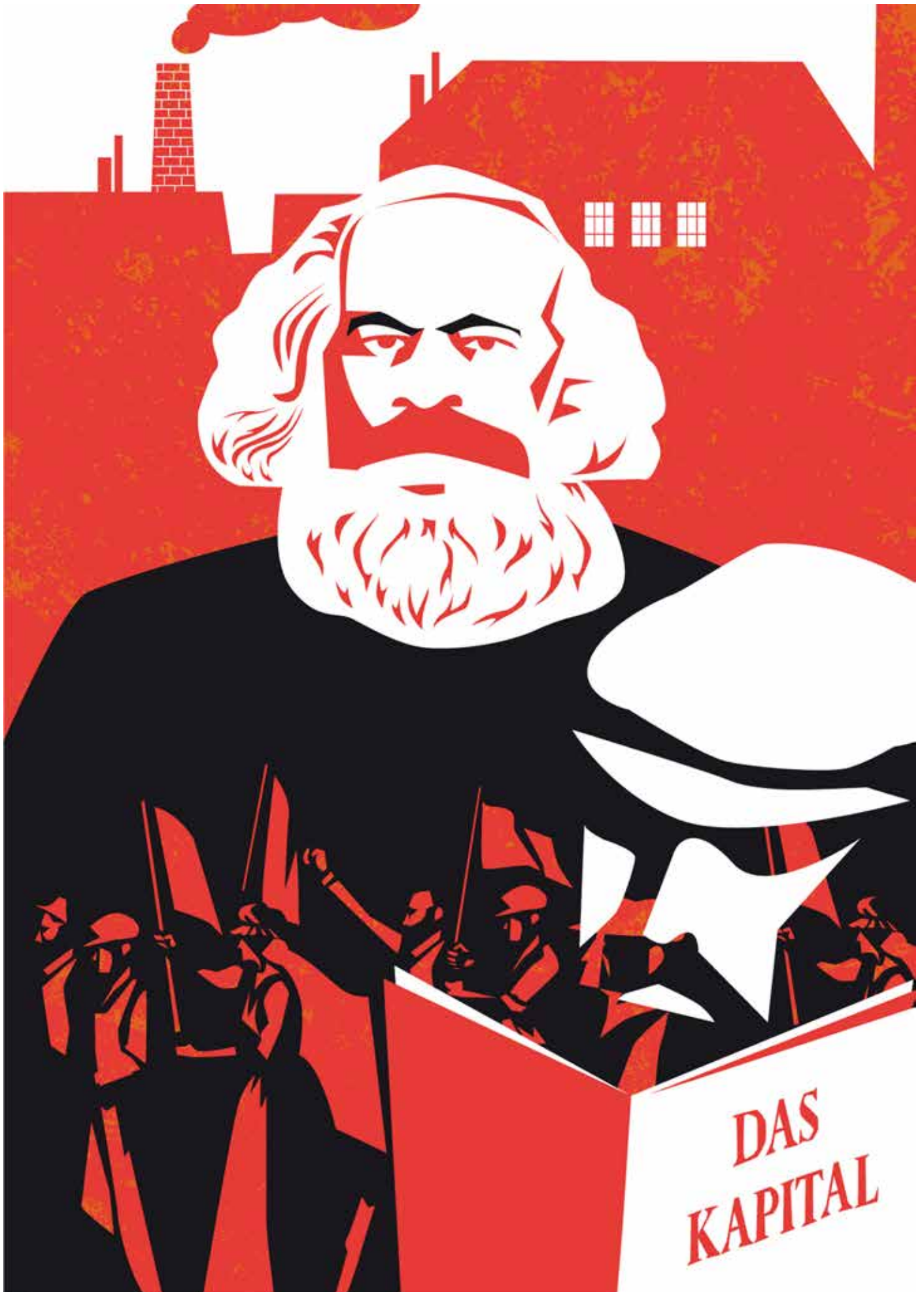

Karl Marx: Leben. Werk. Zeit. (tot 21.10)

Stadsmuseum Simeonstift en Rheinisches Landesmuseum, Trier

Tentoonstelling n.a.v. zijn 200ste verjaardag in zijn geboortestad Trier.

Jan Dockx

CULTUUR - FILM

WAT ZIT DAAR ONDER DIE WITTE KAP?

Ieder nadeel heeft zijn voordeel. Soms is zelfs Donald Trump nuttig, door met zijn verdelende beleid mensen zo boos te maken, dat ze een tandje bijsteken. Ware film-liefhebbers kunnen zich alleen maar in de handen wrijven met *BlacKkKlansman*, de spectaculaire *retour en forme* van Spike Lee.

Het is (te) lang stil geweest rond Lee, één van de belangrijkste Amerikaanse cineasten van de jongste veertig jaar. Hij brak in de jaren tachtig door als de stem van een nieuw zwart Amerikaans bewustzijn, met films als *Do the right thing* en *Malcolm X*. Toen hij later zijn vaste thematiek even in de koelkast stopte, bleek nog meer wat een excellente verteller van sterke, gelaagde verhalen hij was.

Of het nu om ingenieuze politiefilms als *Clockers* of *Inside man* ging of om een melancholisch karakterdrama als *25th hour*: Spike Lee was een keurmerk geworden, iemand wiens naam op de generiek volstond om te gaan aanschouwen aan de bioscoop.

Zowat 12 jaar geleden droogde de bron op. Lees films werden obscuurder, kwamen nog zelden uit in onze contreien. Het leek voorbij. Tot de dramatische incidenten in Charlottesville, vorig jaar, toen neonazi's en white supremacists ongehinderd een grote betoging mochten opzetten en een gek met een auto inreed op tegenbetogers, en Donald Trump het bestond te verklaren dat er onder dat gespuis ook 'heel wat goede mensen' zaten. De verontwaardiging was zo groot, dat er opeens wél geld gevonden werd voor *BlacKkKlansman*, een project dat al jaren stof lag te vergaren.

Het verhaal is gebaseerd op de memoires van Ron Stallworth, een politieman die in de jaren zeventig de raciale excuusruus was in het corps van het zeer witte Colorado Springs. Aanvankelijk werd hij gebruikt als infiltrant in de radicaal-linkse zwarte beweging, maar Stallworth had zin voor initiatief en kon uitstekend een blank accent aannemen als hij dat wilde. Op eigen houtje wist hij zich – met ongehoord racistische praat – telefonisch in de gunst te praten bij de lokale afdeling van de KuKluxKlan.

Met de hulp van een blanke collega met een stem die zoals de zijne klonk, en die zijn rol overnam op vergaderingen en kruisverbandingen, infiltreerde de zwarte politieman tot in de hoogste regionen van de beruchte racistische terreurbeweging.

Het knappe aan BlacKkKlansman is dat Spike Lee en zijn buitengewone cast – met Denzel Washingtons zoon John David Washington in de hoofdrol – zoveel registers bespelen.

Uiteraard is deze film een scherpe aanklacht tegen de gevaarlijke piek in extreemrechtse radicalisering onder Donald Trump, daar laten talrijke verbale knipogen geen twijfel over bestaan. Maar Lees boosheid is niet pamflettair; zo kan de racist in het politiecorps zeker niet op de sympathie van al zijn blanke collega's rekenen.

Maar naast die politieke lading is BlacKkKlansman ook een beurtelings vreselijk spannende en grappige film. Een onderhoudende nagelbijter die ook nog eens stof tot reflecteren geeft: voor wie niet te snel opschrikt van een stevige dosis degoutant racistische praat (de infiltratie bij de KKK komt zeer authentiek over) is dit niet te missen.

Steven De Foer

IN HET
VOLGENDE
NUMMER VAN
PERIODIEK

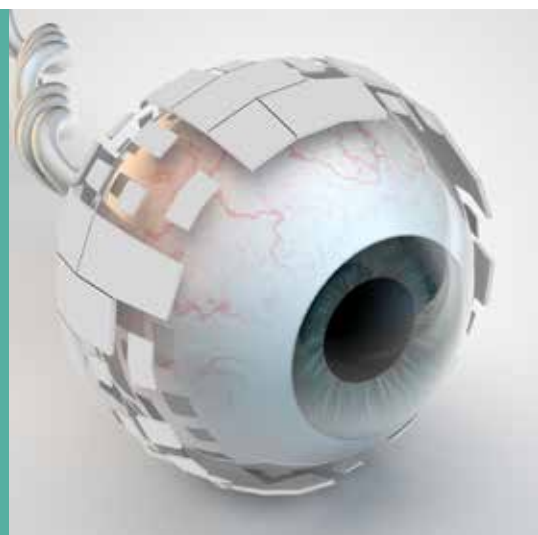
POLITIEKE
ACTUALITEIT

CULTUUR
BOEKEN
FILMS
TENTOONSTELLINGEN

HET BIONISCHE OOG

FRANK GOES

ONTWIKKELINGS- SAMENWERKING

NIGER
DRIES MUYLAERT

De splitsing
Leuvense
universiteit
50 jaar geleden
prof. Louis Vos

MEDISCHE
ACTUALITEIT

(F)ACTUEEL

